

provincie **HOLLAND**
ZUID

Nota van Toelichting bij ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit onderdeel Windenergie

College van Gedeputeerde Staten

24 januari en 14 februari 2017
Provincie Zuid-Holland

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	3
2	Aanleiding voor de partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie	5
2.1	Locaties voormalige stadsregio Rotterdam	5
2.1.1	Vervallen locaties.....	6
2.1.2	Risicomarge.....	7
2.2	Locaties buiten de voormalige stadsregio Rotterdam.....	7
3	Drie sporen.....	9
3.1	Ruimtelijk spoor	9
3.1.1	Plan-m.e.r.-procedure	10
3.1.2	Tussentijdsadvies Commissie m.e.r.	11
3.2	Maatschappelijk spoor	11
3.3	Bestuurlijk spoor	13
4	Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie	15
4.1	Sets van locaties.....	15
4.2	Advies DCMR	16
4.3	Afgevalen locaties Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie	16
4.3.1	Afvallen op basis van uitkomsten van het planMER.....	16
4.3.2	Plaatsingsvisie VRM	16
4.3.3	Werelderfgoed	17
4.3.4	Overig	17
4.4	Aanpassing locaties.....	18
4.4.1	Samengevoegde locaties	18
4.4.2	Begrenzing aangepast.....	19
4.5	Locaties Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie.....	20
4.5.1	Keuze locaties en aandachtspunten.....	20
4.5.2	Argumentatie handhaven locaties in beschermingscategorieën ruimtelijke kwaliteit	22
4.6	Doelbereik en risicomarge	23
5	Realisatiestrategie	26
6	Doorwerking in Visie Ruimte en Mobiliteit	26
Bijlagen:		29
Bijlage 1 Figuur B1 Kaart Onderzoekslocatie partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit windenergie		30
Bijlage 2 Figuur B2 Kaart locaties windenergie voormalige stadsregio Rotterdam		31
Bijlage 3 Figuur B3 Kaart Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie		32
Bijlage 4 Overzicht welke onderzoekslocaties in welke set van planMER zit		33
Bijlage 5 Adviezen van de klankbordgroepen		36
Bijlage 6 Tussentijds advies van de commissie m.e.r.		69

1 Samenvatting

Wind als energiebron levert een belangrijke bijdrage aan het verduurzamen van ons energiegebruik. De gezamenlijke provincies hebben met het Rijk afgesproken om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren in 2020. Zuid-Holland heeft de taakstelling om hiervan 735,5 MW opgesteld vermogen windenergie te plaatsen. Daarmee draagt de provincie bij aan de doelstelling van het Nationaal Energieakkoord dat 14% van de energie in 2020 duurzaam wordt opgewekt.

Samenwerking met gemeenten

Voor het overgrote deel van de Zuid-Hollandse opgave van 735,5 MW sloot de provincie convenanten met gemeenten en andere partijen. Zo is er een overeenkomst voor 150 MW in de voormalige stadsregio Rotterdam, 300 MW in het Rotterdams havengebied en 225 MW op Goeree-Overflakkee.

Eind 2013 bleek de opgave van 150 MW in de regio Rotterdam niet haalbaar te zijn met de oorspronkelijk aangewezen locaties in het convenant. De gemeenten en de provincie zijn gezamenlijk gaan zoeken naar mogelijkheden om de doelstelling te halen. Dat heeft geleid tot een nieuwe set locaties die ruimtelijk mogelijk worden gemaakt door ze op te nemen in de partiële herziening van de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM).

Twee locaties buiten convenant regio Rotterdam in planMER

De locaties A12/De Balij (Pijnacker-Nootdorp) en Technopolis (Delft) zijn bij de vaststelling van de Verordening Ruimte en het Programma Ruimte in juli 2014 via zienswijzen ingebracht als mogelijke locaties voor windenergie maar destijds, op basis van een amendement in Provinciale Staten (PS), niet opgenomen omdat er onvoldoende informatie over deze locaties beschikbaar was om een besluit te kunnen nemen. De locaties zijn nu meegenomen in het planMER onderzoek.

Locaties in de voormalige stadsregio Rotterdam

In de stadsregio Rotterdam zijn 43 locaties onderzocht. Op basis van het planMER onderzoek vallen er 6 locaties af. Het gaat om de volgende locaties

- 10 Haringvlietdam Noord Verlenging vanwege technische belemmeringen. Technisch is het niet mogelijk om windturbines te realiseren op of voor het sluizencomplex;
- 26 Ahoy en 34 Schiedam A4/A20 vanwege zeer hoog aantal gevoelige objecten binnen de geluids- en slagschaduwcontouren;
- 13 A en B Bedrijventerrein Oudeland, 14 Noorden van Bergsche Bos en 47 Polder Schieveen vanwege de bouwhoogtebeperkingen voor hoge objecten als gevolg van de nabijheid van Rotterdam The Hague Airport.

In de VRM is opgenomen dat locaties voor windenergie het resultaat zijn van een afweging tussen eisen vanuit windenergie en voorwaarden vanuit landschap en ruimtelijke kwaliteit. Uitgangspunt daarbij is de plaatsingsvisie voor windenergie in de VRM. Die combineert locaties voor windenergie met technische infrastructuur, grootschalige bedrijvigheid of grootschalige scheidslijnen tussen land en water.

Onderzochte locaties die niet passen binnen deze uitgangspunten van het provinciale beleid zijn niet opgenomen in het ontwerp. Het gaat om de onderzochte locaties 6A Oostkant N57, 8 Kickersbloem, 20 Halfweg, 37 Vergulde Hand West en een deel van locatie 7 N57. Overigens zouden de locaties 13 A en B Bedrijventerrein Oudeland, 14 Noorden van Bergsche Bos en 47 Polder Schieveen ook zijn afgevalen op basis van het ruimtelijke beleid voor windenergie.

Voor de locatie 23 Donkersloot is een zogenaamde Heritage Impact Assessment uitgevoerd in verband met de nabije ligging van het werelderfgoed Kinderdijk. Uit dit onderzoek blijkt dat realisatie van windenergie op deze locatie een sterk negatieve invloed heeft op werelderfgoed Kinderdijk. De locatie zal daarom geen onderdeel uitmaken van de ontwerp-VRM.

Voor de locatie 4 Heinenoord ten zuiden van Barendrecht hebben Provinciale Staten eerder aangegeven dat ontwikkeling van deze locatie alleen mogelijk is als dat kan in samenhang met de ontwikkeling van de locatie Binnenmaas (die buiten de stadsregio valt). Uit diverse adviezen en de beoordeling in het planMER onderzoek blijkt dat dit lastig te realiseren is. Omdat de realisatie van de locatie Binnenmaas aannemelijk is (projectMER is afgerond en turbines zijn op deze locatie mogelijk) is besloten om de locatie Heinenoord niet mee te nemen in de ontwerp-VRM.

Locaties A12/De Balij en Technopolis

Ook de locaties A12/De Balij en Technopolis in de regio Haaglanden zijn meegenomen in het planMER onderzoek. Uit het onderzoek blijkt dat beide locaties geschikt dan wel geschikt te maken zijn voor windenergie. Ook passen beide locaties binnen de ruimtelijke visie voor windenergie in de VRM.

Uit het onderzoek blijkt dat de locatie Technopolis valt binnen het gebied waar bouwhoogte beperkingen gelden als gevolg van de nabijheid van Rotterdam The Hague Airport. Dit heeft gevolgen voor de hoogte van de molens die geplaatst kunnen worden. Ook moet nader onderzoek uitgevoerd worden naar de effecten van windturbines, met name trillingen, op het nabijgelegen meetinstituut VSL.

De locaties A12/De Balij en Technopolis worden niet in deze ontwerp-partiële herziening VRM windenergie opgenomen. In vergelijking met het in de stadsregio Rotterdam gevolgde gebiedsproces is er onvoldoende sprake geweest van een brede afweging van deze beide locaties in regionaal verband. Een zorgvuldige bestuurlijke afweging van deze locaties ten opzichte van andere locaties is om die reden niet goed mogelijk. Daarom worden toekomstige initiatieven tot het plaatsen van windmolens op deze beide locaties beoordeeld aan de hand van de in de Energieagenda Zuid-Holland aangekondigde herziening van de plaatsingsvisie voor windenergie zodat deze daarmee onderdeel worden van een bredere regionale afweging.

Schrappen locatie Nedstaal Alblasterdam en BTO Oost, Beneluxster

Conform de afspraak in het Programma ruimte is er voor de windenergie locatie Nedstaal in de Drechtsteden in opdracht van Gedeputeerde Staten een Heritage Impact Assessment uitgevoerd. Op basis van de resultaten van dit onderzoek is in december 2014 door Provinciale Staten besloten dat deze locatie niet geschikt is en van de kaart in de Verordening gehaald moet worden.

De locatie Bedrijventerrein-Oost (BT-Oost) in Barendrecht was één van de oorspronkelijke locaties in het convenant windenergie stadsregio Rotterdam. In december 2013 heeft de voormalige stadsregio aan de provincie meegedeeld dat deze locatie om technische redenen niet haalbaar werd geacht.

2 Aanleiding voor de partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie

Energietransitie

Wind als energiebron levert een belangrijke bijdrage aan het verduurzamen van ons energiegebruik. De gezamenlijke provincies hebben met het Rijk afgesproken om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren in 2020. Zuid-Holland heeft de taakstelling om hiervan 735,5 MW opgesteld vermogen windenergie te plaatsen. Daarmee draagt de provincie bij aan de doelstelling van het Nationaal Energieakkoord dat 14% van de energie in 2020 duurzaam wordt opgewekt.

Samenwerking met gemeenten

Voor het overgrote deel van de Zuid-Hollandse opgave van 735,5 MW sloot de provincie convenanten met gemeenten en andere partijen. Zo is er een overeenkomst voor 150 MW in de voormalige stadsregio Rotterdam, 300 MW in het Rotterdams havengebied en 225 MW op Goeree-Overflakkee.

In de Verordening Ruimte 2014 en het Programma Ruimte, onderdeel van de Visie Ruimte en Mobiliteit (VRM) en vastgesteld juli 2014, is een aantal locaties voor windenergie door de provincie vastgelegd. De provincie geeft hiermee invulling aan haar afspraken met het Rijk om in 2020 te voorzien in 735,5 MW windvermogen op land. De locaties zijn opgenomen op kaart 10 van de Verordening Ruimte.

In het Hoofdlijnenakkoord 2015-2019 is nogmaals bevestigd dat de provincie uitvoering geeft aan de ruimtelijke inpassing van de met het Rijk overeengekomen opgave voor windenergie op land.

Doel van deze partiële herziening van de VRM is het opnemen van geschikte locaties voor windenergie in de Verordening Ruimte 2014 en het Programma Ruimte.

2.1 Locaties voormalige stadsregio Rotterdam

In een convenant met de partners in de stadsregio Rotterdam (gemeenten, NWEA, de Zuid-Hollandse Milieufederatie en het Havenbedrijf) is de doelstelling opgenomen om 150 MW windenergie te realiseren in 2020. De in het convenant afgesproken te realiseren en potentiële locaties voor windenergie zijn op 9 juli 2014 vastgelegd in de Verordening Ruimte 2014 bijhorend bij de VRM. Daarnaast was in het convenant een aantal studielocaties opgenomen waarvoor nog nader onderzoek nodig was. Deze studielocaties zijn niet opgenomen in de Verordening Ruimte.

Eind 2013 bleek de opgave van 150 MW in de stadsregio niet haalbaar te zijn met de oorspronkelijk aangewezen locaties in het convenant. De stadsregio, de gemeenten en de provincie zijn gezamenlijk gaan zoeken naar mogelijkheden om de doelstelling te halen. Dit heeft in 2014 geresulteerd in een projectplan dat eind 2014 door de regionale portefeuillehouders (voormalig overleg GROM - Groen, Ruimtelijke Ordening en Milieu) is vastgesteld. Het projectplan leidde tot een onderzoek naar alternatieve locaties. Op basis van een technisch belemmeringenonderzoek, een workshop met alle gemeenten, een marktconsultatie en een uitvraag naar burgerinitiatieven is vervolgens een groslijst met potentiële locaties windenergie samengesteld.

Voor de partiële herziening is categorie D22.2 uit dit besluit van toepassing waarin staat dat voor een ruimtelijk plan een planMER moet worden opgesteld indien het plan kaders stelt voor windparken met een gezamenlijk vermogen van meer dan 15 MW en/of 10 windturbines. Omdat het hier gaat om verschillende

locaties met een gezamenlijk vermogen van meer dan 15 MW, is besloten een planm.e.r.-procedure te doorlopen. Het doel van de planm.e.r.-procedure is om milieubelangen naast andere belangen een volwaardige rol te laten spelen bij de besluitvorming. De procedure van de m.e.r. is voorgeschreven op grond van nationale en Europese wetgeving, indien sprake is van activiteiten met potentieel aanzienlijke milieueffecten. Deze activiteiten zijn opgenomen in het Besluit milieueffectrapportage dat is gebaseerd op de Wet milieubeheer.

Provinciale Staten (PS) hebben in september 2015 de startnotitie en het startdocument hiervoor vastgesteld. Op het startdocument zijn meer dan 4000 zienswijzen ontvangen. Gedeputeerde Staten (GS) hebben op 10 mei 2016 het Advies Reikwijdte en Detailniveau (ARD), inclusief Nota van Beantwoording, vastgesteld. Ook Provinciale Staten hebben juni jl. nog uitvoerig gediscussieerd over de opzet van het planMER, en met name over het draagvlak voor een aantal individuele locaties. Provinciale Staten hebben uiteindelijk zelf geen locaties toegevoegd danwel van de lijst met onderzoekslocaties afgehaald. Moties hiertoe zijn verworpen.

In Provinciale Staten is besproken of gemeenten zelf nog locaties kunnen aandragen, zoals de gemeenten op Voorne-Putten hebben verzocht. Gedeputeerde Staten willen gemeenten de ruimte bieden onderzoek te doen naar locaties op voorwaarde dat ze zelf het publieke proces moeten doorlopen om gedragen locaties bij de provincie in te kunnen dienen. Locaties moeten ook minimaal op een gelijk kwalitatief niveau worden onderzocht als het provinciale planMER. Het moment waarop gemeenten bij de provincie een locatie kunnen aandragen is op het moment dat het ontwerp van de VRM herziening wind en de planMER ter inzage liggen (voorjaar 2017). Nissewaard is voornemens gebruik te maken van deze mogelijkheid en onderzoekt de locatie Landtong-Plaatweg/Brielse Maasdijk Oost. Rotterdam onderzoekt de uitbreiding van de locatie 28 Poort van Charlois, locatie 33, Landtong Rozenburg en de aanpassing van de begrenzing van locatie 32 Stenaterrein/Verlengde Nieuwe Waterweg.

VRM-locaties in uitvoering

Conform het convenant windenergie moet in de stadsregio 150 MW aan windenergie worden gerealiseerd. Een aantal locaties in het convenant is gerealiseerd, in aanbouw, planologische mogelijk gemaakt of er is een vergunningprocedure gestart. Het gaat om de volgende locaties:

- Ridderkerk – Nieuw Reijerwaard: 9 MW
- Vlaardingen – Groote Lucht: 6 MW
- Capelle - Rivium: 3 MW
- Rotterdam - Nieuwe Waterweg: 24 MW
- Westvoorne – Noordzeeboulevard: 3 MW (onderdeel van groter windpark dat deels ook onder Havenconvenant valt).

Het bovenstaande telt op tot 45 MW op te realiseren locaties. Dat betekent dat er nog steeds 105 MW gerealiseerd moet worden.

2.1.1 Vervallen locaties

Bij de bespreking van de startnotitie en startdocument in september 2015 in Provinciale Staten zijn VRM-locatie Bedrijventerrein Oost in Barendrecht en studielocatie Beneluxster Rotterdam geschrapt¹.

¹ Zie brief gedeputeerde Bom-Lemstra aan Provinciale Staten d.d. 16 september 2015 met kenmerk PZH-2015-527976583 DOS-2007-0015748

Bedrijventerrein Oost (A15) - Barendrecht (oud)

De locatie Bedrijventerrein-Oost in Barendrecht was een van de oorspronkelijke locaties in het convenant windenergie van de stadsregio Rotterdam. In december 2013 heeft de (voormalige) stadsregio bij de provincie gemeld dat deze locatie – samen met de studielocatie Beneluxster Rotterdam – om technische redenen niet haalbaar werd geacht. Dit was een van de redenen dat de opgave van 150 MW met de oorspronkelijke locaties niet gehaald kon worden. Deze locatie Bedrijventerrein-Oost (A15) dient uit de VRM geschrapt te worden. Een van de onderzochte alternatieve locaties in de planMER is Oost 2 (diagonaal op het bedrijventerrein).

Beneluxster - Rotterdam

Evenals de oorspronkelijke locatie Bedrijventerrein-Oost Barendrecht werd de studielocatie Beneluxster Rotterdam door de stadsregio Rotterdam niet haalbaar geacht. In het startdocument voor het planMER is vervolgens de (aangrenzende) alternatieve locatie Bos Valckestein/Beneluxplein in de gemeente Albrandswaard opgenomen. Tijdens de zienswijzenperiode bleek dat een aantal ontwikkelaars mogelijkheden zagen in de locatie. Deze partijen hebben verzocht het onderzoeksgebied naar het zuidwesten uit te breiden. De onderzoekslocatie is vervolgens verruimd (deels op grondgebied van de gemeente Rotterdam) en als zodanig vastgesteld in het Advies Reikwijdte en Detailniveau met de naam 'Beneluxplein'. Bij de definitieve afbakening van dit onderzoeksgebied in het planMER op basis van logische landschapskenmerken is de oorspronkelijke studielocatie Beneluxster weer deel gaan uitmaken van het onderzoeksgebied.

2.1.2 Risicomarge

Gebleken is dat locaties kunnen afvallen of dat als gevolg van nadere detaillering in de realisatiefase op lokaal niveau en daarbij benodigde / gewenste mitigatie het aantal MW lager uitvalt dan vooraf ingeschat. Ervaring leert inmiddels dat een aanzienlijke risicomarge nodig is om de doelstelling van 150 MW te kunnen behalen. Voorgaand betekent dat de vast te leggen locaties voor windenergie in de voormalige stadsregio Rotterdam een benodigde risicomarge van - ingeschat - minimaal 30 MW moet hebben.

2.2 Locaties buiten de voormalige stadsregio Rotterdam

Bij de vaststelling van de Verordening Ruimte en het Programma Ruimte in 2014 zijn op basis van een amendement van Provinciale Staten, drie potentiële locaties buiten de voormalige stadsregio Rotterdam niet opgenomen in afwachting van nadere onderbouwing. Ook voor de locatie Alblasserdam liep nog een onderzoek.

Locaties in Pijnacker-Nootdorp, Delft en Westland

Naast de locaties in de gemeenten van de voormalige stadsregio Rotterdam is tijdens het proces tot besluitvorming rond de VRM in 2014 een drietal nieuwe locaties benoemd. Het gaat om de locaties A12/De Balij (gemeente Pijnacker-Nootdorp), Technopolis (gemeente Delft) en ABC Westland (gemeente Westland).

De locatie ABC Westland is niet onderzocht in het kader van de planMER. Naar aanleiding van een verkenning naar mogelijk draagvlak voor windenergie in de omgeving van de locatie heeft de initiatiefnemer ABC-Westland B.V. de provincie schriftelijk laten weten het voornemen tot het plaatsen van windturbines in te trekken. Zoals besproken tijdens de vergadering van Provinciale Staten in juni 2016 hebben Gedeputeerde Staten besloten deze locatie om genoemde reden niet mee te nemen in het MER-onderzoek.

Schrappen locatie Nedstaal Alblasterdam

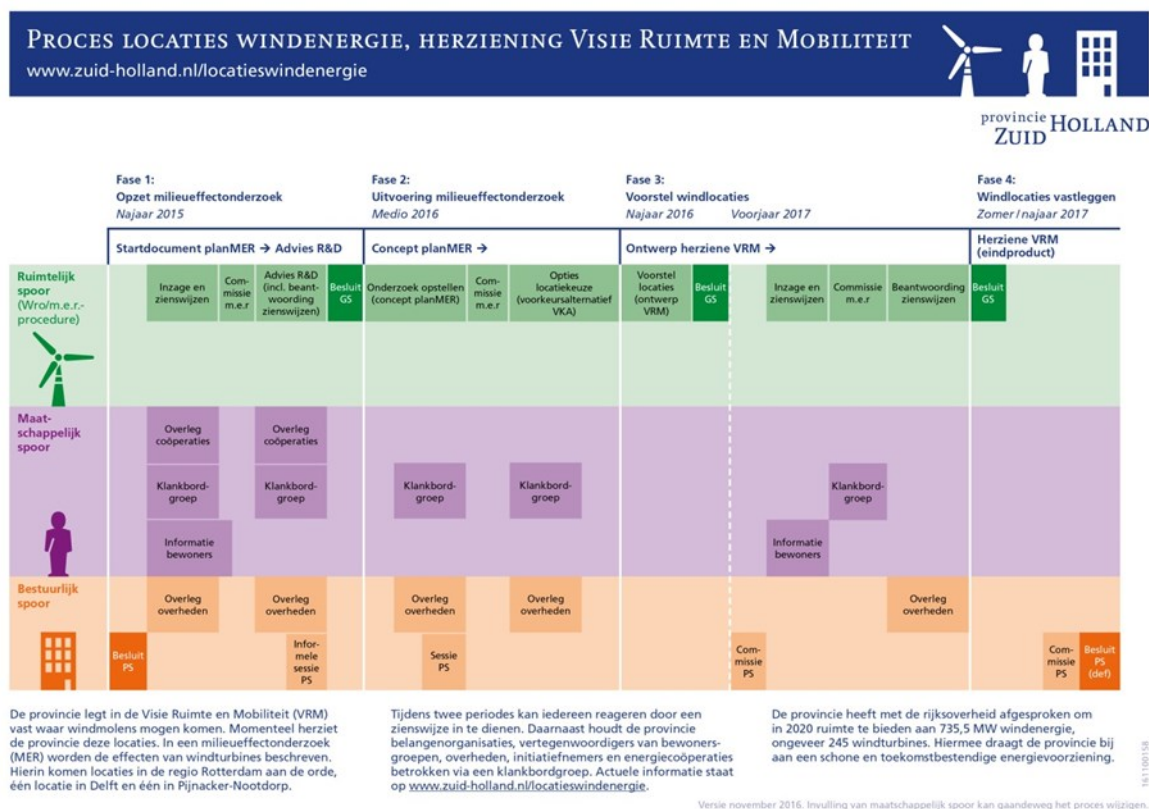
Voor de locatie Nedstaal-Alblasterdam is, gelet op het in de VRM opgenomen aandachtspunt voor de locatie Nedstaal in relatie tot het nabijgelegen werelderfgoed Kinderdijk, een High Impact Assessment (HIA) gedaan door bureau Land-id. Uit dit onderzoek blijkt dat windenergie op de locatie te veel impact heeft op de kernkwaliteiten van het werelderfgoed. Gelet op deze conclusie hebben Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten voorgesteld voor de locatie Nedstaal geen inpassingsplan vast te stellen en de locatie bij de eerstvolgende herziening van de VRM te schrappen. Met dit voorstel hebben Provinciale Staten december 2014 ingestemd. Deze wijziging wordt in deze partiële herziening geëffectueerd.

3 Drie sporen

Het proces om te komen tot een partiële herziening van de VRM volgt drie sporen:

1. een ruimtelijk spoor met de formele procedures om te komen tot een partiële herziening van de VRM. Naast de ruimtelijke orderingsprocedure valt hieronder ook het opstellen van een planMER;
2. een maatschappelijk spoor waarin gesprekken met coöperaties, klankbordgroep en informatie aan bewoners plaatsvinden;
3. een bestuurlijk spoor waarin het overleg met de gemeenten en andere overheden plaatsvindt, alsmede het periodiek informeren van Provinciale Staten.

Figuur 3.1 Processchema met de planning van de 3 sporen

3.1 Ruimtelijk spoor

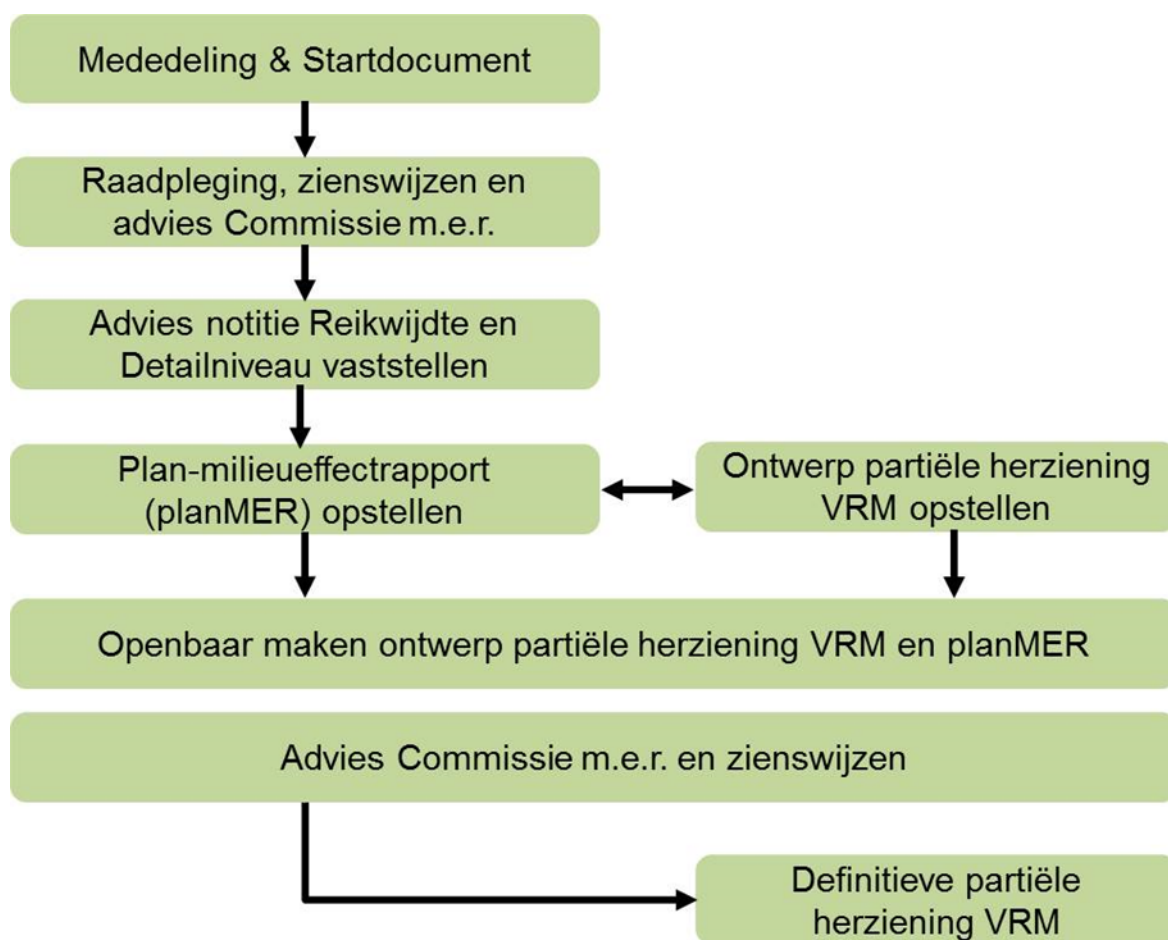
Het ruimtelijk spoor omvat de formele procedures voor de partiële herziening van de Visie Ruimte en Mobiliteit, die nodig is voor de invulling van een deel van de opgave voor windenergie. De alternatieve locaties in de voormalige stadsregio Rotterdam en de 2 nieuwe locaties buiten de stadsregio Rotterdam zijn middels een planmilieueffectrapport (planMER) onderzocht op geschiktheid. De windenergielocaties moeten uiteindelijk een plaats krijgen in de Verordening Ruimte en het Programma Ruimte. Definitieve besluitvorming hierover vindt plaats in Provinciale Staten.

Het concept-planMER is eind augustus 2016 door Gedeputeerde Staten vrijgegeven ter bespreking met de (brede) klankbordgroepen (zie maatschappelijk spoor) en in bestuurlijke overleggen (zie bestuurlijk spoor). Daarnaast is de Commissie m.e.r. verzocht om een tussentijds advies als onderdeel van deze consultatieronde.

3.1.1 Plan-m.e.r.-procedure

Het doel van de plan-m.e.r.-procedure is om het milieubelang, naast andere belangen, een volwaardige rol te laten spelen bij de besluitvorming. Het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland is de initiatiefnemer om de locaties op te nemen in een partiële herziening van de VRM en is daarmee verantwoordelijk voor het opstellen van het planmilieueffectrapport (planMER). Het planMER dient als onderbouwing voor de besluitvorming over de partiële herziening VRM.

Figuur 3.2 Plan- m.e.r.- procedure

Het planMER geeft belangrijke informatie over de omgevingseffecten van windturbines op de verschillende potentiële windlocaties en daarmee over de geschiktheid van locaties. Naast geluid, slagschaduw en veiligheid is ook gekeken naar de invloed op ecologie (flora, fauna en beschermde natuurgebieden), landschap, recreatie, cultuurhistorie en archeologie. Ook de onderlinge samenhang tussen locaties is onderzocht.

Op basis van de effecten per locatie zijn de conclusies per aspect (leefomgeving, ecologie, landschap, veiligheid etc.) opgesteld en gegroepeerd. Daarbij is steeds de mate van kansrijkheid van de onderzoeksgebieden op het desbetreffende aspect aangegeven. Per aspect is aangegeven wat onder mate van kansrijkheid van gebieden wordt verstaan. In principe zijn gebieden:

- **Kansrijk:** indien er geen of weinig effecten verwacht worden of er eventueel kleine mitigerende maatregelen nodig zijn om effecten weg te nemen of te verminderen;
- **Mogelijk kansrijk:** indien er een negatief effect verwacht wordt dat weggenomen of verminderd kan worden met mitigerende maatregelen. Deze effecten en bijbehorende mitigerende maatregelen zijn aandachtspunten voor het vervolgstadium;
- **Weinig kansrijk:** indien er een groot effect of belemmering verwacht wordt dat niet of alleen met grote inspanning mitigeerbaar is.

3.1.2 Tussentijdsadvies Commissie m.e.r.

De Commissie m.e.r. is om een tussentijds advies op het concept van het planMER gevraagd. Zij heeft geadviseerd om niet alleen de milieueffecten van windturbineparken op afzonderlijke locaties te beschrijven, maar ook de effecten die combinaties van locaties hebben. Zij adviseert tevens een gevoeligheidsanalyse voor alle locaties uit te voeren voor geluid, slagschaduw en natuur, zodat over- en onderschattingen van milieu- en natuureffecten worden voorkomen. Tenslotte adviseert de commissie een totaaloordeel per locatie te geven, namelijk 'niet geschikt' en 'geschikt' voor windturbineparken op basis van de verzamelde milieugegevens. Hierdoor ontstaat een nog toegankelijker overzicht voor bestuurders en omwonenden.

De provincie heeft de adviezen van de commissie op de volgende manier verwerkt in het planMER:

- Een gevoeligheidsanalyse voor geluid en slagschaduw voor ieder onderzoeksgebied;
- Een overzichtstabel van de effectbeoordelingen van alle onderzoeksgebieden in deel B van het planMER;
- Een meer uitgebreide effectbeschrijving voor het aspect ecologie per onderzoeksgebied in deel B van het planMER;
- Een gevoeligheidsanalyse voor het aspect ecologie voor onderzoeksgebieden die op het aspect ecologie mogelijk kansrijk en weinig kansrijk scoren;
- Een beschrijving van de invloed van mitigerende maatregelen per onderzoeksgebied in deel B en duiding van de invloed op de kansrijkheid per thema in deel C van het planMER;
- Een overzichtstabel van de kansrijkheid van alle onderzoeksgebieden en een totaaloordeel over de geschiktheid van een onderzoeksgebied in deel C van het planMER;
- Een meer uitgebreide beschrijving van de effecten die combinaties van onderzoeksgebieden hebben in deel C en deel D van het planMER.

3.2 Maatschappelijk spoor

Het maatschappelijk spoor bestaat uit gesprekken met coöperaties, klankbordgroepen en het informeren en betrekken van de omgeving van de zoeklocaties, zoals bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Informatieavonden

Strategische uitgangspunten voor de communicatie in 2016 waren een eenduidige, actuele en feitelijke informatievoorziening. Na vaststelling door Provinciale Staten van de opzet van het milieueffectonderzoek in het najaar van 2015 zijn er gedurende de zienswijzenperiode 12 informatieavonden in de regio Rotterdam en in de gemeenten Delft, Westland en Pijnacker-Nootdorp georganiseerd om hieraan tegemoet te komen.

In totaal hebben 670 mensen de avonden bezocht. De informatiebijeenkomsten zijn wisselend bezocht. Er waren avonden met enkele bezoekers, zoals in Lansingerland, Schiedam, Vlaardingen, Delft en Krimpen aan den IJssel. Daar was het sentiment ten opzichte van windenergie overwegend neutraal tot positief. De weerstand tegen windenergie was groter op de drukbezochte avonden in Spijkenisse, Hellevoetsluis, Ridderkerk, Barendrecht en Zoetermeer.

De inspraak was gericht op de opzet en reikwijdte van het nog op te stellen milieueffectonderzoek. Aangezien in het Startdocument PlanMER over de te onderzoeken locaties voor windenergie in Zuid-Holland onder meer de locatie A12/De Balij (Pijnacker-Nootdorp) niet goed op de kaart stond, heeft de provincie besloten de zienswijzentermijn voor deze locatie met vier weken te verlengen. Begin januari 2016 is er een extra informatiebijeenkomst in Zoetermeer georganiseerd.

Gesprekken coöperaties

In december 2015 en maart 2016 zijn twee externe bijeenkomsten gehouden over de mogelijke rol van lokale initiatieven en coöperaties bij de realisering van windenergie en andere vormen van duurzame energie). Dit heeft zijn weerslag gekregen in de Energieagenda².

In het herzieningsproces van de VRM is de inbreng van belangen en standpunten van de coöperaties verder geborgd via deelname van de overkoepelende organisatie van windcoöperaties (RescoopNL) in de Klankbordgroep. Inmiddels is in de voormalige stadsregio een aantal coöperaties actief danwel in oprichting rond mogelijke windlocaties. Soms worden deze actief ondersteund door de gemeente (bv. Vlaardingen en Lansingerland).

Oprichting Rescoop Zuid-Holland

Om lokale initiatieven verder te professionaliseren heeft de provincie opdracht gegeven om Rescoop Zuid-Holland op te richten. Nu zien we vaak dat goede initiatieven niet tot de realisatiefase komen, omdat ze niet de stap kunnen maken van goed idee naar langdurig functionerende organisatie. Daarnaast zien we dat veel gemeenten het lastig vinden om te beslissen met welke lokale initiatieven ze in zee moeten gaan. Een koepelorganisatie functioneert dan als keurmerk. De deelname van de Natuur- en Milieufederatie in de koepel zorgt voor vertegenwoordiging van de duurzaamheidsbelangen, die de provincie ook heel belangrijk vindt.

Klankbordgroepen

Er zijn voor deze partiële herziening van de VRM twee klankbordgroepen actief: één voor de Rotterdamse regio en één voor de locatie A12/De Balij.

Rotterdamse regio - Voor de voormalige stadsregio is in het najaar van 2015 een klankbordgroep ingesteld onder leiding van de externe voorzitter Dirk Louter. Deze klankbordgroep heeft in eerste instantie een informatie- en uitwisselingsfunctie tussen de deelnemers en de provincie. Ook heeft de klankbordgroep een (oriënterende) afstemmingsfunctie tussen de deelnemende partijen. Vanuit de klankbordgroep worden reacties en feedback gegeven richting de provincie over keuzes en afwegingen die in het proces tot de partiële herziening VRM aan de orde komen. De groep is tot op heden 4 keer bij elkaar geweest. Naar aanleiding van het verschijnen van het concept-planMER is in september 2016 een zogenaamde Brede Klankbordgroep gehouden met een groot aantal betrokken partijen en stakeholders. Tijdens deze bijeenkomst is plenair en gebiedsgericht gesproken over de concept planMER als onderdeel van de consultatieronde.

² Meer informatie op: www.energieagendazuidholland.nl

Uit de inhoudelijke reacties en feedback van de klankbordgroep zijn twee rode draden te halen:

1. Belang van helderheid, uitlegbaarheid en transparantie in de verschillende onderdelen van het onderzoeks- en afwegingsproces van de partiële herziening VRM. Hier is invulling aan gegeven door voor belangrijke besluitvorming met de klankbordgroep te spreken, het concept planMER vrij te geven voor consultatie en het organiseren van een brede klankbordgroep over de concept planMER en het Ontwerp VRM. Daarnaast is een aparte webpagina aangemaakt en komt regelmatig een nieuwsbrief uit.
2. Belang om uiteindelijk tot een brede en gedragen afweging van locaties te komen, door meer elementen daarbij te betrekken dan vanuit alleen een 'technische' milieubenadering of een 'mechanisch-juridische' aanpak. Dit vanwege zowel het draagvlak (bestuurlijk en maatschappelijk) als vanwege een realistische uitvoering (economische haalbaarheid, tempo e.d.).

Hier is invulling aan gegeven door op basis van het planMER een realistische inschatting per locatie te maken en een set op te nemen in het planMER deel D die uit gaat van bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak in de gemeenten. Economische haalbaarheid is hierin niet meegenomen omdat de informatie die daarvoor noodzakelijk is niet in deze fase beschikbaar is, maar pas in de projectfase.

De externe voorzitter heeft een eigen rapportage opgesteld waarin hij de bevindingen van de klankbordgroep toelicht. Deze rapportage is als bijlage bijgevoegd.

A12/De Balij - Voor de locatie A12/De Balij is, mede op aandringen vanuit de Statencommissie Ruimte & Leefomgeving, een eigen klankbordgroep opgericht. Hierin hadden zitting de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zoetermeer, de actiegroep Balij Windmolenvrij, lokale natuur- en milieuorganisaties, de Zuid-Hollandse Natuur- en Milieufederatie en Staatsbosbeheer. Deze klankbordgroep heeft 4 maal vergaderd. Hierin is uitgebreid gesproken en informatie gedeeld over geluid, slagschaduw, ecologische aspecten, recreatie en veiligheid. De externe voorzitter, Fon ten Theij, heeft in november 2016 zijn bevindingen vastgelegd in een rapportage aan de provincie. Deelnemers aan de klankbordgroep namens omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers concluderen dat er veel 'showstoppers' zijn, zoals de aanwezige en zich steeds ontwikkelende natuurwaarden, de risico's van de hogedrukgasleiding, de invloed op recreatie, het welbevinden en gezondheid van de omwonenden en gebruikers in het gebied en het ontbreken van maatschappelijk draagvlak. De initiatiefnemers in het gebied geven aan dat de planMER laat zien dat windenergie in het gebied niet onmogelijk is in het gebied. Zij achten het waard om deze locatie verder te onderzoeken mits de provincie de locatie aanwijst als geschikt.

Ook deze rapportage is als bijlage bij deze notitie gevoegd.

3.3 Bestuurlijk spoor

Bestuurlijk overleg Stadsregio

- Aan dit overleg nemen deel de gemeenten van de Alliantie Duurzaam Rijnmond, Rotterdam, het Waterschap Hollandse Delta, het Hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard, Rijkswaterstaat en de Provincie Zuid-Holland.

In het overleg op 3 oktober 2016 zijn de resultaten uit het concept-planMER toegelicht en besproken. Gemeenten hebben tijdens dit overleg aangegeven de resultaten onderling te willen bespreken en tevens voorgesteld een gezamenlijk voorstel ("handreiking") voor locaties windenergie bij de provincie neer te leggen. De resultaten uit dit gemeentelijk initiatief zijn tijdens een volgend bestuurlijk overleg op 18

november besproken. Daar is gezamenlijk geconstateerd dat de ingediende handreiking niet door alle gemeenten is onderschreven en tevens onvoldoende locaties biedt om aan de opgave te kunnen voldoen. Gedeputeerde Bom-Lemstra heeft, samen met de voorzitter van het bestuurlijk overleg, de heer van Belzen, een brief gestuurd naar de gemeenten met een oproep om op korte termijn met een aanbod te komen waarmee de gezamenlijk afgesproken doelstelling van 150 MW windenergie in 2020 binnen bereik komt.

Hoewel de handreiking in december 2016 is aangescherpt, voldoet de handreiking niet volledig aan de afgesproken eisen dat het aantal MW optelt tot 105 en dat deze tevens een risicomarge van minimaal 30 MW bevat. In januari 2017 bespreekt de gedeputeerde de aangepaste handreiking met de gemeenten.

Bestuurlijk overleg A12/De Balij

Voor de locatie A12/De Balij heeft twee keer constructief overleg plaatsgevonden tussen de wethouders van de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zoetermeer en de gedeputeerde. De gemeenten zetten vraagtekens bij het draagvlak voor de locatie A12/De Balij.

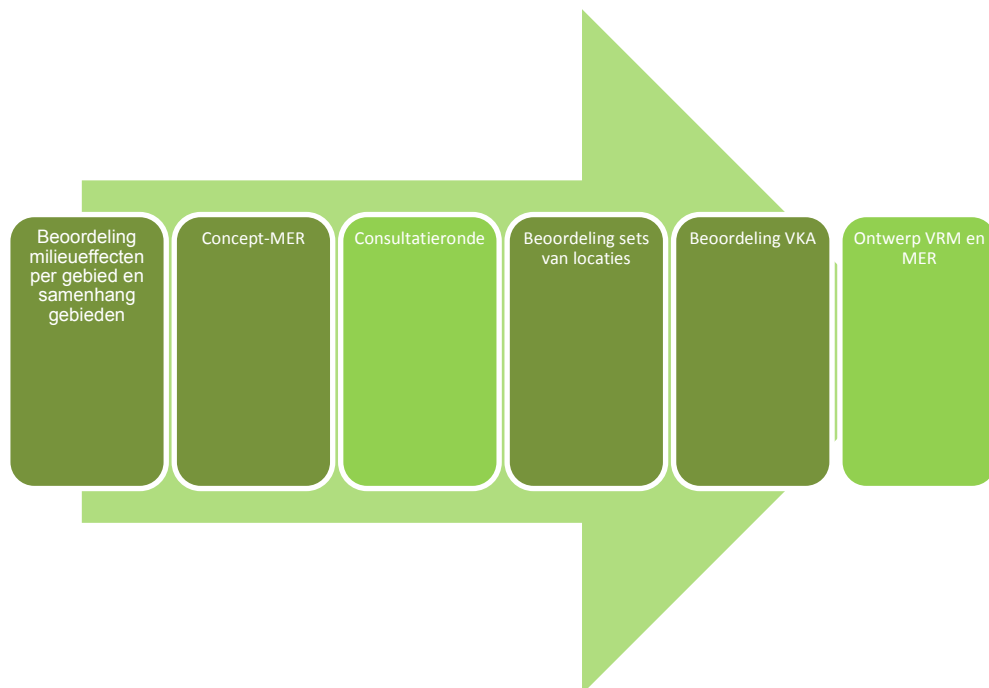
Technopolis

Gemeente Delft heeft van het begin af aan positief gestaan tegenover de locatie 44 Technopolis. Hierdoor was er geen aanleiding voor bestuurlijk overleg. Daarnaast is er geen sprake van brede maatschappelijke weerstand in de omgeving die (bijvoorbeeld) het instellen van een klankbordgroep rechtvaardigt.

4 Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie

In de partiële herziening van de VRM worden op basis van onder meer de planMER locaties voor windenergie vastgelegd. De set van locaties die wordt vastgelegd heet in m.e.r.-termen het voorkeursalternatief (VKA). Het zijn de locaties die in de ontwerp partiële herziening VRM ter inzage worden gelegd. De op te nemen locaties zijn voor de provincie een afweging tussen de eisen vanuit windenergie en voorwaarden vanuit landschap en ruimtelijke kwaliteit. Om tot een VKA te komen, is een aantal verschillende sets van locaties beoordeeld.

Figuur 4.1 Schematische weergave van MER naar ontwerp VRM

4.1 Sets van locaties

De provincie heeft twee 'sets van locaties' voor ogen die de basis vormen voor het ontwikkelen van het VKA:

- Set 1: alle locaties die op basis van de uitkomsten van het planMER geschikt zijn voor de ontwikkeling van windenergie.
- Set 2: alle locaties die op basis van de uitkomsten van het planMER geschikt zijn en daarnaast voldoen aan de ruimtelijke en landschappelijke plaatsingscriteria voor windenergie uit het provinciale beleid (vastgelegd in de Visie Ruimte en Mobiliteit). Dit betreft:
 - *Aansluiten bij technische infrastructuur*; windenergie langs grote infrastructurele lijnen;
 - *Aansluiten bij grootschalige bedrijventerreinen*; windenergieopstellingen sluiten aan bij bebouwingscontouren en gebieden met economische dynamiek;
 - *Aansluiten bij grootschalige scheidslijnen land-water*; windenergieopstellingen staan op plekken waar water en land elkaar ontmoeten en in zones gekoppeld aan grootschalige infrastructuur (bijv. dammen en dijken).

De locaties buiten de stadsregio (44 Technopolis en 45 A12/De Balij) zijn onderdeel van de twee sets.

4.2 Advies DCMR

De DCMR vervult de rol van bevoegd gezag m.e.r. voor de provincie Zuid-Holland. In deze rol geeft de DCMR Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten advies over de mate waarin het planMER het besluit onderbouwt. De adviezen van de DCMR over eventueel benodigde verbeterpunten op het planMER worden verwerkt in het planMER voordat advies wordt aangevraagd bij de Commissie m.e.r. Dit advies wordt, zoals gebruikelijk, na afloop van de zienswijzeperiode aangevraagd.

4.3 Afgevalen locaties Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie

De keuze voor de locaties in het Ontwerp VRM wordt onder andere gemaakt op basis van de conclusies uit het planMER en de plaatsingsvisie van de VRM. Ook niet-milieuargumenten, zoals bestuurlijk-maatschappelijke argumenten, spelen voor de provincie mee in de keuze welke locaties zij opneemt in de VRM.

Hieronder onderbouwt de provincie haar keuze om locaties te laten afvallen.

4.3.1 Afvallen op basis van uitkomsten van het planMER

In eerste instantie is bepaald welke locaties niet geschikt zijn voor de ontwikkeling van windenergie op basis van resultaten uit het planMER. Dit zijn onderzoeksgebieden waar een belemmering vanuit een bepaald milieuaspect niet of nauwelijks te mitigeren is. De overige gebieden zijn (onder voorwaarden) geschikt voor de ontwikkeling van windenergie. In de onderstaande tabel is aangegeven welke onderzoeksgebieden niet geschikt zijn en deze locaties zijn in rood aangegeven in Figuur B.1 in de bijlagen.

Tabel 4.1 Onderzoeksgebieden die wegvallen op basis van belemmering

Nummer	Naam onderzoeksgebied	Omschrijving belemmering
10	Haringvlietdam Noord verlenging	Technisch niet mogelijk om windturbine te realiseren op of voor het sluizencomplex
13a en 13b	Bedrijventerrein Oudeland	Hoogtebeperking vanwege ligging nabij Rotterdam-The Hague Airport – kans op ontheffing niet realistisch
14	Noorden van Bergse Bos	Hoogtebeperking vanwege ligging nabij Rotterdam-The Hague Airport – kans op ontheffing niet realistisch
26	Ahoy	Zeer hoog aantal gevoelige objecten binnen de geluid- en slagschaduwcontouren. Mitigatie niet realistisch omdat daardoor plaatsingspotentieel verdwijnt
34	Schiedam A4/A20	Zeer hoog aantal gevoelige objecten binnen de geluid- en slagschaduwcontouren. Mitigatie niet realistisch omdat daardoor plaatsingspotentieel verdwijnt
47	Polder Schieveen Rotterdam	Hoogtebeperking vanwege ligging nabij Rotterdam-The Hague Airport – kans op ontheffing niet realistisch

4.3.2 Plaatsingsvisie VRM

In de VRM zijn de ruimtelijke en landschappelijke plaatsingscriteria voor windenergie uit het provinciale beleid vastgelegd. Dit betreft:

- *Aansluiten bij technische infrastructuur*; windenergie langs grote infrastructurele lijnen;
- *Aansluiten bij grootschalige bedrijventerreinen*; windenergieopstellingen sluiten aan bij bebouwingscontouren en gebieden met economische dynamiek;

- *Aansluiten bij grootschalige scheidslijnen land-water*; windenergieopstellingen staan op plekken waar water en land elkaar ontmoeten en in zones gekoppeld aan grootschalige infrastructuur (bijv. dammen en dijken).

Dit betekent dat locaties 6a, 8 en een deel van 7 in het middengebied van Voorne Putten niet mee worden genomen op basis van de drie criteria in de plaatsingsvisie voor windenergie in de VRM. Voor deze locaties geldt dat de infrastructurele lijnen (N57 en het kanaal tussen Haringvliet en Hartel) waarlangs de locaties liggen niet grootschalig zijn. Voor locatie 7 geldt dat een deel van het onderzoeksgebied (entree Voorne Putten) wel is opgenomen; deze past bij de plaatsingscriteria. Daarnaast worden locaties 20 en 37 niet meegenomen. Locatie 20 is een kleinschalig bedrijventerrein en locatie 37 ligt buiten de lijn van locaties die langs het water van Het Scheur en de Nieuwe Waterweg liggen. Deze locaties zijn in Figuur B.1 in de bijlagen met een gele kleur aangeduid.

Meer over de aanpassing van locatie 7 (N57) is terug te vinden in paragraaf 4.4 *Aanpassing locaties*.

4.3.3 Werelderfgoed

23 Ridderhaven Donkersloot-Ridderkerk

Net als voor de VRM-locatie Nedstaal Alblasserdam is ook voor locatie 23 Donkersloot-Ridderkerk een HIA uitgevoerd. Realisatie van windturbines op deze locatie heeft eveneens een sterk negatieve impact op de kernkwaliteiten van het werelderfgoed. Analoog aan de locatie Nedstaal-Alblasserdam stellen Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten voor deze locatie niet als locatie voor windenergie aan te wijzen.

4.3.4 Overig

4 Heinenoord-Barendrecht

Bij vaststelling van de VRM in 2014 hebben Provinciale Staten aangegeven dat deze locatie alleen in goede samenhang met locatie Binnenmaas (valt buiten stadsregio) ontwikkeld kan worden. Door bureau Vista is hier een landschappelijk onderzoek naar gedaan wat heeft geleid tot een negatief oordeel ("tunneleffect door 2 parallelle opstellingen"). De Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) heeft zich eerder achter dit advies geschaard.

Het planMER oordeelt nu dat de locatie landschappelijk alleen mogelijk is als het windpark aan de zuidkant van de Oude Maas (locaties Binnenmaas) kleiner wordt dan de voorgenomen 5 turbines. In dat geval zou er geen tunneleffect ontstaan. Feitelijk is hier (ondanks dat er nog geen vergunning is afgegeven) sprake van een redelijk zekere autonome ontwikkeling. Realisatie van een kleiner windpark Binnenmaas is niet aan de orde. Conclusie is dan dat er, landschappelijk gezien, geen goede samenhang gerealiseerd kan worden en dat daarmee niet voldaan kan worden aan het uitgangspunt van Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten stellen aan Provinciale Staten voor om deze locatie niet op te nemen in het Ontwerp VRM en als bestaande locatie windenergie in de VRM te schrappen.

44 Technopolis en 45 A12 De Balij

Ook de locaties 44 Technopolis en 45 A12/De Balij in de regio Haaglanden zijn meegenomen in het planMER onderzoek. Uit het onderzoek blijkt dat beide locaties geschikt dan wel geschikt te maken zijn voor windenergie. Ook passen beide locaties binnen de ruimtelijke visie voor windenergie in de VRM. Uit het onderzoek blijkt dat de locatie Technopolis valt binnen het gebied waar bouwhoogte beperkingen gelden als gevolg van de nabijheid van Rotterdam The Hague Airport. Dit heeft gevolgen voor de hoogte van de molens die geplaatst kunnen worden. Ook moet nader onderzoek uitgevoerd worden naar de effecten van windturbines, met name trillingen, op het nabijgelegen meetinstituut VSL.

De locaties A12/De Balij en Technopolis worden niet in deze ontwerp-partiële herziening VRM windenergie opgenomen. In vergelijking met het in de stadsregio Rotterdam gevolgde gebiedsproces is er onvoldoende sprake geweest van een brede afweging van deze beide locaties in regionaal verband. Een zorgvuldige bestuurlijke afweging van deze locaties ten opzichte van andere locaties is om die reden niet goed mogelijk. Daarom worden toekomstige initiatieven tot het plaatsen van windmolens op deze beide locaties beoordeeld aan de hand van de in de Energieagenda Zuid-Holland aangekondigde herziening van de plaatsingsvisie voor windenergie zodat deze daarmee onderdeel worden van een bredere regionale afweging.

Deze locaties zijn in Figuur B.1 in de bijlagen ook met een paarse kleur aangeduid.

4.4 Aanpassing locaties

Het planMER, maar ook opmerkingen uit de klankbordgroepen, geeft voor een aantal locaties aanleiding om de begrenzing aan te passen. In een aantal gevallen gaat het om het samenvoegen van locaties, in andere gevallen om het verkleinen van de locatie.

4.4.1 Samengevoegde locaties

Voorafgaand aan de beoordeling van de sets is een aantal onderzoeksgebieden samengevoegd. Dit is gebeurd voor gebieden die elkaar bijna helemaal overlappen of gebieden die tegen elkaar aanliggen en waarvan het landschappelijk logisch is om ze samen te voegen. In de onderstaande tabel is dit aangegeven. Hiermee is tevens invulling gegeven aan een aantal mitigatie / optimalisatie adviezen vanuit landschap die bij de beoordeling van de afzonderlijke locaties zijn geformuleerd.

Tabel 4.2 Onderzoeksgebieden die zijn samengevoegd

Onderzoeks-gebied	Reden	Beschrijving	Naam en nummer samengevoegde locatie	Letter op VRM-kaart
5 en 27	Overlap	Begrenzing onderzoeksgebied 5	5 (en 27) Vaanplein	D
12, 15 en 16	Aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	12 (en 15, 16) Prisma/Bleizo	I
17 en 39	Aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	17 (en 39) Maassluis/ Oeverbos	J
19a en 19b	Aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	19 Zuidland	L
21 en 22	Overlap	Begrenzing onderzoeksgebied 21	21 (en 22) Hartel Oost	M
29 en 30	Aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	29 (en 30) Hoek van Holland	Q
35 en 42	Aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	35 (en 42) Beneluxtunnel	U
38, 40 en 41	Overlap en aansluitende locaties	Begrenzing gebieden gezamenlijk	38 (en 40, 41) Het Scheur	V

De samengevoegde gebieden worden hieronder verder aangeduid zoals in de bovenstaande tabel is aangegeven in de laatste kolom, dus als 5 (en 27) etc. In de laatste kolom staan de letters waarmee de locaties op de VRM-kaart zijn aangeduid (zie Figuur B2 in de bijlagen).

4.4.2 Begrenzing aangepast

Van de volgende locaties is de begrenzing aangepast:

Tabel 4.3 Onderzoeksgebieden waarvan de begrenzing is aangepast

Locatie	Naam locatie	Reden	Beschrijving
2	Beneluxplein	Aansluiten bij snelweg A15 en ontzien noordzijde vanwege veiligheid	Alleen deel direct ten zuiden van de A15 aangehouden. Aangepast aan de hand van de begrenzing van het Havenconvenant
3	Oost 2	Aansluiten bij de bestemde opstelling 'Nieuw Reijerwaard'	Alleen noordelijk deel van het onderzoeksgebied aangehouden
7	N57	Open houden midden gebied Voorne Putten	Alleen westelijk deel van het onderzoeksgebied aangehouden
9	Haringvlietdam Noord	Bestaande turbines op dam opnemen	Alleen deel van het onderzoeksgebied op land aangehouden
11	Storpolder	Aansluiten bij scheidslijn land en water	Alleen zuidzijde van het onderzoeksgebied aangehouden
17 (en 39)	Maassluis/ Oeverbos	Ontzien gevoelige objecten Westzijde	Alleen oostelijk deel van het onderzoeksgebied wordt aangehouden
32	Stenaterrein/ Verlengde Nieuwe Waterweg	Aansluiten bij bestaande opstelling van Nieuwe Waterweg	Alleen westzijde van het onderzoeksgebied aangehouden. Aangepast aan de begrenzing van locatie Nieuwe Waterweg
38 (en 40, 41)	Het Scheur	Aansluiten bij Het Scheur en ontzien gevoelige objecten noordzijde	Alleen zuidzijde van het onderzoeksgebied aangehouden

4.5 Locaties Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie

4.5.1 Keuze locaties en aandachtspunten

Met de aanpassingen uit de vorige paragraaf en de afgevalen locaties uit paragraaf 4.3, komt de provincie tot een set locaties voor de Ontwerp VRM dat uit de volgende locaties bestaat. Bij de locaties heeft de provincie nog aandachtspunten. De locaties zijn opgenomen in Figuur B2 en B3 in de bijlagen.

Tabel 4.4 Locaties Ontwerp VRM inclusief belangrijkste aandachtspunten

Nr.	Letter VRM-kaart	Locatie	Aandachtspunt
1	A	Distripark Eemhaven	Leefomgeving: geluid Cultuurhistorie Plaatsing in noordzijde gebied leidt tot een beperking van effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw) en aansluiting van de opstelling bij de snelweg. Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met de locaties Beneluxplein en Poort van Charlois ontwikkelen
2	B	Beneluxplein	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Aansluiting van de opstelling bij de snelweg. Samenhang met de locaties Distripark Eemhaven en Poort van Charlois Bescherminscategorie 2: recreatie en groene buffer in deel van de locatie
3	C	Oost 2	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met locatie Nieuw Reijerwaard ontwikkelen
5 (en 27)	D	Vaanplein	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Aansluiting van de opstelling bij de snelweg Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang ontwikkelen met locatie Oost en Nieuw Reijerwaard en Poort van Charlois ontwikkelen.
6B	E	N57, Entree noord	Ecologie Vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met de bestaande turbines aan de noordzijde van het Hartelkanaal. Bescherminscategorie 2: recreatie in deel van de locatie
7	F	N57, Entree Zuid	Ecologie Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met de bestaande turbines op de Haringvlietdam ontwikkelen
9	G	Haringvlietdam	Ecologie Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met locatie N57 Entree Zuid ontwikkelen Bescherminscategorie 1: Natuur in deel locatie Bescherminscategorie 2: recreatie in deel locatie
11	H	Stormpolder	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Veiligheid: aanwezigheid kwetsbare objecten Plaatsing langs de Nieuwe Maas leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw) en aansluiting van de opstelling bij het water. Cultuurhistorie

Nr.	Letter VRM- kaart	Locatie	Aandachtspunt
12 (en 15, 16)	I	Prisma/Bleizo	Veiligheid: aanwezigheid kwetsbare objecten, hoogspanningsleiding en toekomstig onderstation. Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met de bestaande turbines op Lansinghage ontwikkelen. Cultuur: molenbiotopen
17 (en 39)	J	Maassluis/Oeverbos	Ecologie Leefomgeving: geluid en slagschaduw. Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met locatie Het Scheur ontwikkelen Ontwikkeling afstemmen met kwaliteitsprogramma Blankenburgtunnel Beschermsingscategorie 1: natuur in deel locatie Beschermsingscategorie 2: recreatie en groene buffer
18	K	Beerenplaat	Ecologie Veiligheid: buisleiding Beschermsingscategorie 1: natuur in deel locatie Cultuur: effect op drinkwaterproductie
19	L	Zuidland	Ecologie Leefomgeving: geluid en slagschaduw vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met bestaande winturbine opstellingen Goeree-Overflakkee en Spui
21 (en 22)	M	Hartel Oost	Veiligheid: buisleidingen, hoogspanning en dijk Beschermsingscategorie 2: recreatie
24	N	Tegenover Rivium 1	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Plaatsing in midden van het gebied leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw). Vanuit landschappelijk oogpunt in samenhang met de bestaande windturbine Rivium/Kralingse Veer en de locatie Rivium 2 waarbij de keuze is om of Rivium 1 of Rivium 2 te ontwikkelen en niet allebei de locaties
25	O	Rivium West	Leefomgeving: geluid en slagschaduw Vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met de bestaande windturbine Rivium/Kralingse Veer en de locatie Rivium 1 waarbij de keuze is om of Rivium 1 of Rivium 2 te ontwikkelen en niet allebei de locaties .
28	P	Poort van Charlois	Veiligheid: buisleiding en beperkt kwetsbare objecten Plaatsing in zuidzijde gebied leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw) en aansluiting van de opstelling bij de snelweg. Vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met de locatie Distripark Eemhaven en Vaanplein.
29 (en 30)	Q	Hoek van Holland	Ecologie Plaatsing oostzijde gebied leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid). Technisch: nader onderzoek nodig naar realiseerbaarheid van windenergie op de pier Beschermsingscategorie 2: recreatie in deel locatie.

Nr.	Letter VRM- kaart	Locatie	Aandachtspunt
32	R	Verlenging Nieuwe Waterweg/Stenaterrein	Vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met vergunde locatie Nieuwe Waterweg Het ontzien van meest westelijke deel leidt tot beperking effect aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw)
33	S	Rozenburg Landtong	Veiligheid: buisleiding Vanuit landschappelijk oogpunt samenhang met de bestaande windturbines op de landtong. Beschermsingscategorie 2: recreatie
35 (en 42)	T	Beneluxtunnel	Veiligheid: kwetsbare objecten Vanuit landschappelijk oogpunt aansluiting zoeken met de Nieuwe Maas.
36	U	Broekpolder	Leefomgeving: Geluid en slagschaduw Plaatsing in noordwestzijde gebied leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw) Cultuur: potentieel effect op nabijgelegen kroonjuweel Beschermsingscategorie 2: recreatie en groene buffer in deel locatie
38 (en 40, 41)	V	Het Scheur	Leefomgeving: Geluid Veiligheid: buisleiding en kwetsbare objecten Vanuit landschappelijk oogpunt aansluiting zoeken met het water (Het Scheur) en de locatie Maassluis/Oeverbos Plaatsing in zuidzijde gebied leidt tot beperking effect op aantal gevoelige objecten (geluid en slagschaduw) en aansluiting van de opstelling bij water.
43	W	Noordzeeboulevard	Ecologie Veiligheid: hoogspanningsleiding Vanuit landschappelijk oogpunt aansluiting zoeken bij vergunde windturbine op deze locatie. (onderdeel windpark Slufterdam) Beschermsingscategorie 1: Natuur in deel locatie

Deze locaties zijn volgens de planMER geschikt of geschikt te maken, worden in de planMER positief beoordeeld op aspecten als samenhang, leefomgeving en landschap en passen in de drie criteria uit de plaatsingsvisie voor windenergie. Met de keuze voor deze locaties komt Gedeputeerde Staten tegemoet aan het advies van de Provinciale Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit (PARK) om te toetsen aan de plaatsingsvisie voor windenergie. Daarnaast adviseerde hij nadrukkelijk ook om de locaties in samenhang te beoordelen, wat ook is gebeurd in de planMER.

4.5.2 Argumentatie handhaven locaties in beschermingscategorieën ruimtelijke kwaliteit

In de Visie Ruimte en Mobiliteit hanteert de provincie met het oog op behoud van ruimtelijke kwaliteit twee beschermingscategorieën. Een aantal locaties liggen in die beschermingscategorieën. De provincie wil deze locaties op voorhand nog niet laten vallen. In artikel 2.2.1, tweede lid van de Verordening ruimte is bepaald dat binnen de beschermingscategorieën beperkingen gelden voor 'aanpassen' en 'transformeren' tenzij het gaat om een in het Programma ruimte uitgezonderde ruimtelijke ontwikkeling. De plaatsing van windturbines binnen de genoemde locaties is een uitgezonderde ruimtelijke ontwikkeling, vanwege het belang en de urgentie van de energietransitie-opgave.

Beschermingscategorie 1: gebieden met topkwaliteit

In beschermingscategorie 1 gaat het om gebieden met topkwaliteit. Een relatief beperkt aantal gebieden is zo bijzonder, waardevol of kwetsbaar, dat de instandhouding en mogelijk verdere ontwikkeling van de waarden die ze vertegenwoordigen, voorrang heeft boven alle andere ontwikkelingen. Deze gebieden dragen in hoge mate bij aan de identiteit, beleving en biodiversiteit van Zuid-Holland, vormen een tegenhanger van het stedelijk gebied en versterken aldus het onderscheidend karakter van de provincie. Ze leveren bovendien een substantiële bijdrage aan het toeristisch profiel en het leef- en vestigingsklimaat in de provincie.

De energietransitie is een belangrijke opgave waar de provincie voor staat. Een deel van deze opgave wordt gerealiseerd in de Rotterdamse regio. Vanwege het belang en de urgentie van de opgave wil de provincie locaties die gelegen zijn binnen of grenzend aan gebieden met beschermingscategorie 1 voor natuur in deze fase nog niet laten afvallen. Voor al deze locaties geldt dat in de uitwerking naar aantal en plaatsing van de windturbines, nadrukkelijk de effecten op specifieke natuurwaarden en cumulatieve effecten met andere windenergie locaties onderzocht worden. Significante effecten moeten worden gemitigeerd. Is dat niet mogelijk dan is compensatie aan de orde.

Beschermingscategorie 2: gebieden met bijzondere kwaliteit

Daarnaast zijn er gebieden met een bijzondere kwaliteit in beschermingscategorie 2. De provincie wil in deze gebieden een aantal specifieke waarden in stand houden omdat ze landschappelijk, ecologisch of qua gebruikswaarde bijzonder en kwetsbaar zijn. In die hoedanigheid leveren ze een belangrijke en specifieke bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van Zuid-Holland. De instandhouding van deze waarden vraagt om hierop toegespitste vormen van bescherming en ontwikkeling, naast de generieke bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke ontwikkelingen in deze gebieden zijn mogelijk, maar met inachtneming van het in stand houden van de specifieke waarden.

Vanwege het belang en de urgentie van de opgave vallen locaties die zijn gelegen in beschermingscategorie 2 in deze fase van het onderzoek niet af op grond van ligging in beschermingscategorie 2. Per locatie is een zorgvuldig afweging nodig om te komen tot een turbineopstelling passend bij de aard, de inrichting en het recreatieve gebruik van de locatie. Aspecten die daarbij een rol spelen zijn bijvoorbeeld de gevolgen voor de toegankelijkheid, de gebruiksmogelijkheden en voor de beleving van landschap, stilte en/of rust. Daarnaast kunnen windturbines – als zij zorgvuldig worden ingepast – een belangrijke (financiële) drager zijn voor gebiedsontwikkeling. De mogelijkheden daartoe moeten onderdeel zijn van het participatieplan van de toekomstige exploitant, evenals de eventuele compensatie van het verlies aan recreatieve waarden. Indien compensatie van een eventueel verlies aan recreatieve waarde nodig is, kan dat plaats vinden in oppervlakte (door uitbreiding van het gebied) of door toevoeging van kwaliteit (door opwaardering van voorzieningen in het bestaande gebied).

4.6 Doelbereik en risicomarge

Het plaatsingspotentieel van deze voorgestelde locaties is circa 180 MW, zo blijkt uit onderstaande tabel. Dit is meer dan de 105 MW die nodig zijn om de afspraken met het Rijk te kunnen nakomen.

Ervaring leert dat er nog locaties afvallen op weg naar realisatie. Zo moet er voor een aantal locaties nog nader onderzoek gedaan worden in het kader van ecologie of veiligheid. Uitkomsten van die onderzoeken kunnen er toe leiden dat locaties alsnog afvallen. De aantallen MW's in onderstaande tabel gaan uit van een gemiddelde windturbine van 3 MW. De tendens is echter dat er steeds meer windturbines met een lager vermogen, bijvoorbeeld 2.5 MW worden gerealiseerd. Hierdoor verandert uiteraard het

plaatsingspotentieel. In de uitwerking van locaties naar concrete business cases zal de werkelijk opbrengst duidelijk worden.

Tabel 4.5 Plaatsingspotentieel

Nr.	Letter VRM- kaart	Locatie	Plaatsingspotentieel	
			Aantal turbines	Aantal Megawatt
1	A	Distripark Eemhaven	2	6
2	B	Beneluxplein	4	12
3	C	Oost 2	1	3
5 (en 27)	D	Vaanplein	2	6
6B	E	N57, Entree noord	3	9
7	F	N57, Entree Zuid	3	9
9	G	Haringvlietdam	0	0
11	H	Stompolder	2	6
12 (en 15, 16)	I	Prisma/Bleizo	6	18
17 (en 39)	J	Maassluis/Oeverbos	0	0
18	K	Beerenplaat	6	18
19	L	Zuidland	10	30
21 (en 22)	M	Hartel Oost	4	12
24	N	Tegenover Rivium 1	0	0
25	O	Rivium West	1	3
28	P	Poort van Charlois	2	6
29 (en 30)	Q	Hoek van Holland	0	0
32	R	Verlenging Nieuwe Waterweg/Stenaterrein	2	6
33	S	Rozenburg Landtong	4	12
35 (en 42)	T	Beneluxtunnel	2	6
36	U	Broekpolder	2	6
38 (en 40, 41)	V	Het Scheur	4	12
43	W	Noordzeeboulevard	0	0
Totaal			60 turbines	180 MW

Het plaatsingspotentieel van een aantal locaties staat op nul in 2020. Zij worden wel op de kaart in de VRM opgenomen als locaties waar windenergie mogelijk is. Het gaat daarbij om de locaties in tabel 4.6.

Tabel 4.6 Locaties Ontwerp VRM met plaatsingspotentieel nul

Nr.	Letter VRM- kaart	Locatie	Reden plaatsingspotentieel nul
9	G	Haringvlietdam	RWS heeft negatief beslist over de vergunning voor 4 grote windturbines op het buitentalud (d.d. besluit van 15 december 2015 met kenmerk RWS-2015/53620). Daarmee is plaatsing op de waterkering niet realistisch. Dat deel van het onderzoeksgebied dat op land ligt handhaven en de bestaande locatie omdat daar al turbines staan.
17 (en 39)	J	Maassluis/Oeverbos	Een deel van de locatie is in de komende jaren werkterrein voor de aannemer die de Blankenburgtunnel bouwt. Hierdoor is realisatie

			voor 2020 niet realistisch.
24	N	Tegenover Rivium 1	Indien locatie 25 (Rivium West) niet wordt gerealiseerd, dan is deze locatie 24 een alternatief. Omdat al bij locatie 25 met 3 MW is gerekend, doen we dat niet bij locatie 24.
29 (en 30) en 43	Q en W	Hoek van Holland en Noordzeeboulevard	Het is niet zeker of, en onder welke randvoorwaarden, windenergie mogelijk is omdat er nog onderzoek moet plaatsvinden. De locatie is om die reden wel opgenomen in de VRM, maar niet meegeteld in het aantal MW dat voor 2020 gerealiseerd kan worden.

5 Realisatiestrategie

Voor de nieuwe locaties in de voormalige Stadsregio Rotterdam is een versnelling noodzakelijk om de afspraak in het convenant na te komen om 150 MW in 2020 te realiseren. Doel is om na vaststelling van de partiële herziening van de VRM zo snel mogelijk over te gaan tot realisatie. Daarom wil de provincie begin 2017 in gesprek met gemeenten om tot afspraken te komen over de realisatie met als doel deze afspraken vast te leggen in een samenwerkingsovereenkomst of uitvoeringsconvenant.

Uitgangspunt blijft dat de gemeenten voor de initiatiefnemers het eerste aanspreekpunt blijven voor het bestemmen van de locatie en voor het verlenen van de vergunning bij een locatie van minder dan 5 MW windenergie. Per locatie wil de provincie bekijken op welke manier een versnelling mogelijk is en welke overheid dat het beste kan doen. De provincie is bereid om daarvoor ook bijvoorbeeld de vergunningverlening van grotere windlocaties over te dragen aan de gemeenten of de inpassing van windenergie voor een locatie op zich te nemen.

Daarnaast wil de provincie gemeenten ondersteunen bij de realisatie. Hierbij kan gedacht worden aan het uitwisselen van kennis over exploitatie of het organiseren van bijvoorbeeld expertise over participatievormen bij windenergie. Over dat aanbod wil de provincie graag met gemeenten in gesprek.

Voorstel tekst Programma Ruimte

Realisatiestrategie

De provincie streeft naar optimale invulling van de vastgestelde locaties windenergie. De rol van de provincie is het ruimtelijk faciliteren van de opgave windenergie en het stimuleren van gemeenten om deze locaties te ontwikkelen. Daarnaast heeft de provincie bevoegdheden vanuit de Wet ruimtelijke ordening en de Elektriciteitswet inzake het vergunnen en bestemmen van windparken.

Versnelling

Gelet op de afspraken met het Rijk, ziet de provincie toe op de voortgang en versnelt de realisatie waar mogelijk. Voor de locaties in de VRM zal de provincie in overleg met de gemeenten bezien op welke manier versnelling mogelijk is en welke overheid dat het beste kan doen. Dit kan er toe leiden dat voor bepaalde locaties een gemeente bevoegd gezag wordt en dat voor andere locaties de provincie de inpassing op zich neemt en de coördinatie en besluitvorming over de vergunningsaanvragen behoudt.

De provincie sluit bestuursovereenkomsten met gemeenten die zelf de ruimtelijke inpassing en vergunningverlening voor de windenergielocaties willen regelen, als zij dat even snel of sneller kunnen dan de provincie. De provincie maakt in dat geval geen gebruik van de specifieke provinciale bevoegdheden tot coördinatie en besluitvorming op basis van de Elektriciteitswet 1998.

Als een initiatiefnemer een locatie windenergie wil ontwikkelen en na ambtelijk en bestuurlijk overleg blijkt dat de betreffende gemeente daar niet aan wil meewerken, dan kan de provincie wel toepassing geven aan haar bevoegdheden. In zo'n geval kan de provincie een provinciaal inpassingsplan vaststellen en/of de benodigde vergunningen verlenen. Provinciale Staten hebben op 6 november 2013 voor een aantal locaties de Koepelstartnotitie Inpassingsplannen Locaties Windenergie vastgesteld.

Participatie

De provincie vindt het belangrijk dat bij de ontwikkeling van elke windlocatie burgers, grondeigenaren en ondernemers die nabij windturbines wonen of ondernemen direct betrokken worden. Zij hanteert daarbij de randvoorwaarde dat de exploitant bij de ontwikkeling van een locatie windenergie altijd een participatieplan opstelt waarin hij aangeeft op welke manier hij de omgeving betreft (minimaal Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land van de Nederlandse Windenergie Associatie-NWEA). Dit kan onder andere door de levering van stroom, financiële deelname in het windpark of middels het creëren van een leefbaarheidsfonds. Ook andere opties zijn denkbaar. De wijze waarop dit gebeurt is maatwerk en afhankelijk van de lokale wensen en de financiële ruimte van het windpark.

Uitwerking in 2017

Gedeputeerde Staten werken bovenstaande hoofdlijn van de realisatiestrategie verder uit naar een breed scala van concrete maatregelen.

6 Doorwerking in Visie Ruimte en Mobiliteit

Op basis van het geschetste in deze nota van toelichting zijn de volgende documenten aangepast:

- Visie Ruimte en Mobiliteit- tekst paragraaf 4.4.2
- Visie Ruimte en Mobiliteit - kaartbijlage 17: Energietransitie
- Programma ruimte- tekst paragraaf 4.4 Energie als integrale opgave – onderdeel energie op land
- Programma ruimte – kaartbijlage 16: Energie transitie
- Verordening ruimte – kaartbijlage 10: Windenergie.

Naast de hierboven genoemde doorwerking van het opnemen van nieuwe locaties voor windenergie in de voormalige stadsregio Rotterdam wordt de tekst in het Programma ruimte in lijn gebracht met de 'Voortgangsrapportage realisatie windenergie Zuid-Holland 2016' vastgesteld d.d.6 december 2016. Omdat de tekst van het programma ruimte hierop niet jaarlijks wordt aangepast is bij de aanpassing voor de volgende lijn gekozen:

- Bekende realisatie per gebied, gemeente of convenant is geactualiseerd op basis van de Voortgangsrapportage realisatie windenergie Zuid-Holland 2016;
- Verwachte realisatie potentieel per locatie is geschrapt, deze informatie is terug te vinden in de jaarlijkse voortgangsrapportage;
- In het Programma ruimte wordt een verwijzing opgenomen naar de jaarlijkse voortgangsrapportage realisatie windenergie voor de actuele stand van zaken.

Bijlagen:

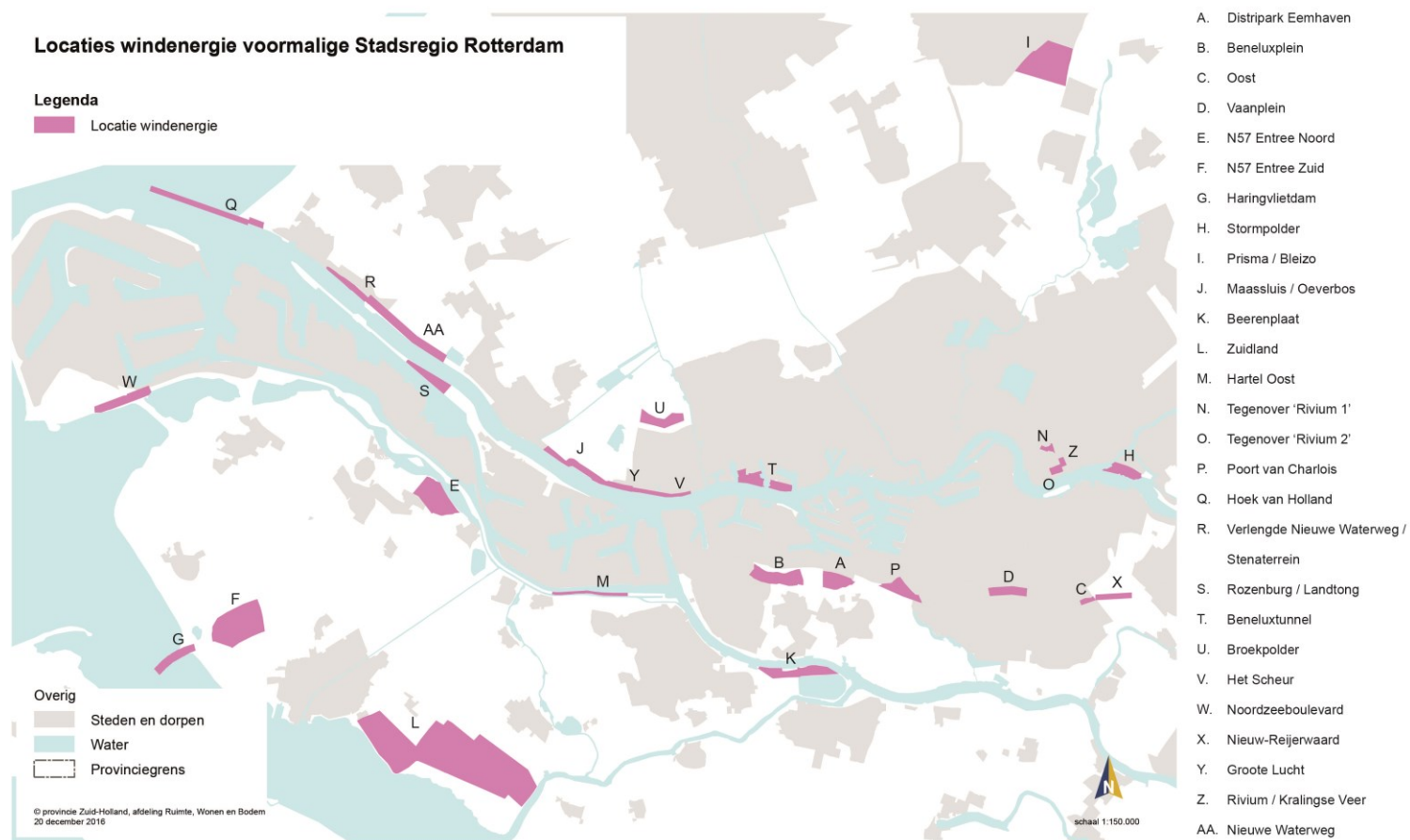
1. Figuur B1 Onderzoekslocatie partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit windenergie
2. Figuur B2 Locaties windenergie voormalige stadsregio Rotterdam
3. Figuur B3 Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit
4. Overzicht welke locaties in welke set zit
5. Adviezen van de klankbordgroepen
6. Tussentijds advies van de commissie m.e.r.

Bijlage 1 Figuur B1 Kaart Onderzoekslocatie partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit windenergie

Bijlage 2 Figuur B2

Kaart locaties windenergie voormalige stadsregio Rotterdam

Bijlage 3 Figuur B3 Kaart Ontwerp partiële herziening Visie Ruimte en Mobiliteit Windenergie

Ontwerp partiële herziening VRM windenergie

Kaart 10 Windenergie Verordening ruimte

Kaart 17 Energietransitie Visie ruimte en mobiliteit

Kaart 16 Energietransitie Programma ruimte

Legenda

- Locatie windenergie toegevoegd
- Locatie windenergie geschrapt
- Locatie windenergie niet gewijzigd

Overig

- Steden en dorpen
- Water
- Provinciegrens

© provincie Zuid-Holland, afdeling Ruimte, Wonen en Bodem
14 februari 2017

schaal 1:200.000

Bijlage 4 Overzicht welke onderzoekslocaties in welke set van planMER zit

Tabel B.1 Overzicht sets

Onderzoekslocatie		Set 1	Set 2	Set Ontwerp VRM
1	Distripark Eemhaven	Ja	Ja	Ja
2	Beneluxplein	Ja	Ja	Ja
3	Oost 2	Ja	Ja	Ja
4	Heinenoord	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Nee
5	Vaanplein	Ja	Ja	Ja
6A	Oostkant N57	Ja	Nee	Nee
6B	Oostkant N57 (noord)	Ja	Ja	Ja
7	N57	Ja	Nee (deels)	Nee (deels)
8	Kickersbloem 3	Ja	Nee	Nee
9	Haringvlietdam Noord	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)
10	Haringvlietdam Noord Verlenging	Nee	Nee	Nee
11	Stormpolder	Ja	Ja	Ja
12	Verruiming Prisma/Bleizo zuid	Ja	Ja	Ja
13A	Bedrijventerrein Oudeland	Nee	Nee	Nee
13B	Bedrijventerrein Oudeland	Nee	Nee	Nee
14	Noorden Bergse Bos	Nee	Nee	Nee
15	Verruiming Prisma/Bleizo noord	Ja	Ja	Ja
16	Prisma Bleizo	Ja	Ja	Ja
17	Maassluis	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)
18	Beerenplaat	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet MW)
19A	Zuidland	Ja	Ja	Ja

19B	Zuidland	Ja	Ja	Ja
20	Halfweg	Ja	Nee	Nee
21	Verruiming Spijkenisse Hartel	Ja	Ja	Ja
22	Hartel Oost	Ja	Ja	Ja
23	Ridderhaven-Donkersloot	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Nee
24	Tegenover 'Rivium 1'	Ja	Ja	Ja
25	Tegenover 'Rivium 2'	Ja	Ja	Ja
26	Ahoy	Nee	Nee	Nee
27	Vaanplein 2	Ja	Ja	Ja
28	Poort van Charlois	Ja	Ja	Ja
29	Hoek van Holland	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)
30	Hoek van Holland Pier	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)
32	Verlenging Nieuwe Waterweg/ Stenaterrein	Ja	Ja	Ja
33	Rozenburg Landtong	Ja	Ja	Ja
34	Schiedam A4/A20	Nee	Nee	Nee
35	Beneluxtunnel Schiedam	Ja	Ja	Ja
36	Broekpolder	Ja	Ja	Ja
37	Vergulde Hand west	Ja	Nee	Nee
38	Koggehaven	Ja	Ja	Ja
39	Oeverbos	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)	Ja (niet voor MW)
40	Scheurstrook	Ja	Ja	Ja
41	Het Scheur	Ja	Ja	Ja
42	Beneluxtunnel Vlaardingen	Ja	Ja	Ja
43	Noordzeeboulevard	Ja	Ja	Ja
44	Technopolis	Ja	Ja	Nee

45	A12 De Balij	Ja	Ja	Nee
47	Polder Schieveen Rotterdam	Nee	Nee	Nee

Bijlage 5 Adviezen van de klankbordgroepen

Tussenrapportage klankbordgroep Herziening VRM

In deze tussenrapportage doet de klankbordgroep Herziening VRM verslag van de werkzaamheden en resultaten in de periode november 2015 – november 2016. Deze tussenrapportage is opgesteld met als oogmerk om in het besluitvormingsproces Herziening VRM de reacties en feedback uit de klankbordgroep expliciet zichtbaar te maken en zoveel mogelijk tot z'n recht te laten komen.

Klankbordgroep als onderdeel maatschappelijk spoor Herziening VRM

Om belanghebbenden te betrekken heeft de provincie bij het proces rond de Herziening VRM een maatschappelijk spoor opgezet (processchema bijlage 1). Binnen dit maatschappelijk spoor zijn twee klankbordgroepen ingesteld: één voor locatie 'de Balij' en één voor de voormalige stadsregio. Deze rapportage gaat over de klankbordgroep in de voormalige stadsregio. Hier is een klankbordgroep ingesteld waarin vertegenwoordigers van belanghebbende organisaties deelnemen (overzicht deelnemers; bijlage 2). De klankbordgroep staat onder voorzitterschap van een externe voorzitter en de verslagen van de bijeenkomsten zijn gepubliceerd op de website van de provincie: (<http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/locaties-windenergie-0/>)

Functie klankbordgroep

De klankbordgroep heeft in eerste instantie een informatie- en uitwisselingsfunctie tussen de deelnemers en de provincie. Ook heeft de klankbordgroep een (oriënterende) afstemmingsfunctie tussen de deelnemende partijen. Dit hoeft niet te leiden tot een gezamenlijk advies of standpunt van de klankbordgroep. Vanuit de klankbordgroep worden reacties en feedback gegeven richting de provincie over keuzes en afwegingen die in het proces tot de Herziening VRM aan de orde komen.

Tussenrapportage: november 2015 – november 2016

De klankbordgroep is in de verslagperiode 4 maal bij elkaar geweest. Daarnaast heeft op 22 september 2016 een zgn. brede klankbordgroepvergadering plaatsgevonden waarbij ook vertegenwoordigers van belanghouders in de diverse subregio's aanwezig waren.

Reactie en feedback per hoofdonderwerp

De klankbordgroep heeft de volgende inhoudelijke onderwerpen besproken in haar vergaderingen:

- Procesaanpak Herziening VRM (vergadering kbg november 2015 en februari 2016)
- Startdocument Plan-MER (vergaderingen kbg november 2015 en februari 2016)
- Locatieonderzoek (concept)Plan-MER (vergadering kbg 4 juli 2016 en brede klankbordgroep 22 september 2016)
- Afweging locaties/Voorkeursalternatief (alle vergaderingen) en realisatiestrategie

Voor een uitgebreide inhoudelijke rapportage wordt verwezen naar de verslagen op de website.

In de schema's hieronder staat per hoofdonderwerp een overzicht van inhoudelijke reacties en feedback zoals die vanuit de klankbordgroep aan de provincie is meegegeven. Deze reacties en feedback zijn niet per se namens alle leden van de klankbordgroep geformuleerd, maar wel breed gedragen. Voor de reacties en feedback per subregio uit de brede klankbordgroep dd. 22 september wordt verwezen naar het verslag van die bijeenkomst.

Reacties en suggesties vanuit klankbordgroep per hoofdonderwerp

Procesaanpak Herziening VRM	Reacties/feedback kbg
Wijze van onderzoek in Plan-MER en keuze locaties	• Pleidooi voor mogelijkheid toevoeging onderzoekslocaties • Aandacht voor mogelijkheden inpassing in electriciteitsnet in afweging meenemen • Neem ook realisatiemogelijkheden mee bij afweging (o.a. kosten netaansluiting) • Aandacht voor wegingsfactoren bij locatiekeuze in relatie tot bestuurlijk draagvlak
Inrichting maatschappelijk spoor en afstemming met bestuurlijk spoor	• Ook in fase 3 bestuurlijk spoor inplannen • Separaat overleg met energiecoöperaties opstarten en faciliteren (ook op lokaal niveau) • Aandacht voor discrepantie tussen maatschappelijke initiatieven en bestuurlijk draagvlak • Voor fase 3 mogelijk een breder overleg inrichten met regionale stakeholders ter voorbereiding bestuurlijke besluitvorming VKA
Communicatie richting bewoners en afstemming daarover	• Houd rekening met verschillen in communicatiekanalen per subregio (o.a. huis-aan-huisbladen) • Verhelder kaarten en infomaterialen op onderdelen • Leer van initiatieven in andere regio's (bv. Goeree-Overflakkee)

Startdocument Plan-MER	Reacties/feedback kbg
Over startdocument (ontwerp-NRD)	• Geef ook aan hoe binnen Plan-MER tot afweging locaties gekomen kan worden • Geef (ook) aandacht aan economische haalbaarheid en andere realisatieaspecten bij afweging
Over onderzoeks- en afwegingsproces	• Maak gebruik van beschikbare kennis in de groep • Geef plek aan reacties uit de samenleving in afwegingsproces • Definieer helder de rol van PS in besluitvorming
N.a.v. zienswijzen op startdocument	• Kom tot heldere positionering van de bestuurlijke partijen in het proces (incl. HHR, WSHD en RWS) • Geef aan hoe om te gaan met aspecten die niet in Plan-MER passen, maar wel een rol (kunnen) spelen bij besluitvorming en bij realisatie • Besteed aandacht aan cumulatieve geluidseffecten bij MER-onderzoek • Overweeg te werken met bandbreedtes in toepassing geluidsnormen om te komen tot optimalisering keuzes • Tegelijk: neem geen ruimere norm dan de wettelijke norm om onduidelijkheid te voorkomen • Betrek effecten op recreatieve functies bij onderzoek • Houd rekening met verschuivende inzichten t.a.v. turbines op/bij waterkeringen

Concept Plan-MER	Reacties/feedback kbg en brede kbg (algemeen)
Onderzoeks- en rapportagemethodiek	• Geef partijen inzicht in hoe het afwegingsproces procesmatig verloopt • Leg duidelijk uit: abstractieniveau, alsmede gebruik + en – • Visualisaties gebruiken bij de uitleg en uitrol zo mogelijk • Aandacht voor wel/niet samenloop actualisatie VRM en herziening VRM
Onderzoeksresultaten (algemeen)	• Verkeersveiligheid/luchtvaart/leidingen Nato/chemische industrie/militaire, scheepvaartveiligheid en burgerluchtvaart: we hebben het nog niet over concrete plannen, toch is het verstandig om dit ook in het voortraject te bekijken en gezond verstand te gebruiken i.v.m. veiligheid. • In hoeverre wordt draagvlak meegenomen met het bepalen van locaties? Door burgerparticipatie over dit onderwerp is in Vlaardingen bijvoorbeeld een raadsmotie vastgelegd, in Schiedam zijn ze er ook al jaren mee bezig. Draagvlak is soms goed aanwezig, en dat is belangrijk. In sommige dichtbevolkte gebieden worden mensen echter nauwelijks betrokken door gemeenten, en zetten mensen hakken in het zand. Door het betrekken van mensen kom je veel verder. • Maak als provincie een soort afwegingskader: zeg wat wel en niet kan. • Objectiverbaarheid van recreatie is een vraag om in het vervoltraject over na te denken. • Aandacht voor overige gezondheidsaspecten (bijv. laagfrequent geluid). • Denk na over Natura 2000 en natuurwaarden waarin geïnvesteerd is. Bv. Polder, Binnenmaaszijde, is al veel geld in gegaan. • Veel onderwerpen en variabelen vragen ook gezond verstand bij verdere keuzes. • De factor emoties is sterk aanwezig, lastig om er dan samen uit te komen. Niet waarschijnlijk dat iedereen achter 1 variant staat.
Onderzoeksresultaten op onderdelen en t.a.v. subregio's	Verwezen wordt naar het verslag brede klankbordgroep 22 september 2016.

Afweging locaties/keuze Voorkeursalternatief (VKA)	Reacties/feedback kbg en brede kbg (algemeen)
Mogelijke factoren in keuze VKA (welke elementen kunnen een rol spelen in eindafweging)	• Optimaliseringsvarianten binnen resultaten Plan-MER mogelijk of bv. geluid/slagschaduw (mitigeren directe hinder) • Varianten denkbaar op ruimtelijke aspecten (openheid/geslotenheid, wel/niet combinatie met andere functies zoals recreatie/natuur)

	• Bestuurlijke criteria (bv. lokaal initiatief, draagvlak/participatie, evenredige verdeling regio) • Marktcriteria mogelijk (economische haalbaarheid, beschikbaarheid initiatieven, tempo realisatie)
Proces van afweging en keuzes VKA	• Kijk ook naar ervaringen van andere provincies (lessons learned) • Belang van overprogrammeren mede in relatie tot bestuurlijk commitment op VKA • Overweeg via Bestuurlijk Overleg tot een vorm van gezamenlijkheid en gedragenheid te komen • There is no easy way out. Kans klein dat je alle partijen tevreden stelt. Gebruik gezond verstand.
Inhoud Voorkeursalternatief	• Partijen in klankbordgroep geven belang aan van een gedragen oplossing in de geest van het convenant • Bij overeenstemming op bestuurlijk niveau rekening houden met positie en opvattingen gemeenteraden • Kijk bij de begrenzing van de locaties die deel uitmaken van het voorkeursalternatief goed naar de handreiking die gemeenten hebben gedaan en naar de kenmerken en begrenzing van de aangegeven voorkeurslocaties daarin.
Realisatiestrategie	• Partijen in klankbordgroep wijzen op belang van borging participatiemogelijkheden bij uitvoering van projecten. Hierbij kunnen energiecoöperaties een belangrijke rol vervullen. Ook om inkomsten te kunnen blijven investeren in gemeente of regio. • Nut wordt ingezien van gezamenlijk optrekken van gemeenten, samen met provincie, in uitvoeringsfase na vaststellen herziening VRM (kennisdeling, expertise, samenhang). • Belangrijk dat oorspronkelijke convenantspartijen (evt. met aanvulling) met elkaar de kans pakken om uitvoering waar nodig en mogelijk gezamenlijk weer op te pakken.

Recapitulatie functioneren klankbordgroep november 2015 - november 2016

De vertegenwoordigers van de belanghouders hebben in de periode november 2015-2016 via de klankbordgroep informatie gekregen over de inrichting van het proces rond de totstandkoming van de Herziening VRM, in de verschillende stappen tot dat moment. In de klankbordgroep kon open gereflecteerd worden over deze informatie en zijn er vanuit de diverse belanghouders informatie, feedback en tips aangereikt aan de hand waarvan de provincie op onderdelen dit proces heeft kunnen stroomlijnen en aanscherpen.

Via de klankbordgroep hebben deelnemers ook feedback, informatie en tips aangereikt aan de provincie over inhoudelijke aspecten van de Herziening VRM, met name over de inrichting van het Plan-MER onderzoek en de scherpstelling daarvan op enkele onderdelen. Ook zijn suggesties gegeven voor het uiteindelijke proces van afweging van locaties.

Rode draden inhoudelijke reacties en feedback klankbordgroep

1. In de reacties en feedback vanuit de klankbordgroep is als *eerste rode draad* zichtbaar, het belang dat vanuit de klankbordgroep wordt gesteld aan helderheid, uitlegbaarheid en transparantie in de verschillende onderdelen van het onderzoeks- en afwegingsproces van de Herziening VRM.
2. Een *tweede rode draad* is het belang dat vanuit de klankbordgroep wordt gesteld om uiteindelijk tot een brede en gedragen afweging van locaties te komen, door meer elementen daarbij te betrekken dan vanuit alleen een 'technische' milieubenadering of een 'mechanisch-juridische' aanpak. Dit vanwege zowel het draagvlak (bestuurlijk en maatschappelijk) als vanwege een realistische uitvoering (economische haalbaarheid, tempo e.d.).

Voortzetting van de samenwerking tussen partijen in het gebied, zoals bij het convenant bedoeld, is aan te bevelen. Dit kan in nader overleg tussen partijen worden vormgegeven, met het oog op realisatie van de projecten zoals opgenomen straks in de Herziening VRM.

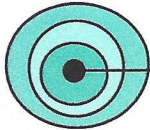
Vervolg na november 2016

De klankbordgroep zal in ieder geval nog een rol vervullen in de voorbereiding van de definitieve besluitvorming over de Herziening VRM, nadat het Ontwerp-besluit van GS is genomen en zienswijzen daarop kunnen worden ingediend. Ook kan de klankbordgroep een rol vervullen bij het formuleren van een realisatiestrategie, na vaststelling van locaties in de Herziening VRM.

Bijlagen:

- 1) Processchema
- 2) Overzicht deelnemers

DCMR
DCMR
Energy FFWD
Energy FFWD
gemeente Albrandswaard
gemeente Barendrecht
gemeente Brielle
gemeente Capelle a/d IJssel
gemeente Hellevoetsluis
gemeente Krimpen a/d IJssel
gemeente Lansingerland
gemeente Lansingerland
gemeente Maassluis
gemeente Nissewaard
gemeente Nissewaard
gemeente Ridderkerk
gemeente Rotterdam
gemeente Schiedam
gemeente Vlaardingen
gemeente Westvoorne
Havenbedrijf
Havenbedrijf
Natuur- en milieufederatie ZH
NLVOW
NWEA
provincie Zuid Holland
provincie Zuid-Holland
provincie Zuid-Holland
RESCOOPnl
RescoopNL
RWS
Staatsbosbeheer
Stedin
Stedin
Stedin
Tennet
Tennet
WSHD

Aan
Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland
t.a.v. Mevrouw A. Bom-Lemstra
Postbus 90602
2509 LP Den Haag

Datum
23 november 2016

Ons kenmerk
FTT 2016003 - 01

Onderwerp
Advies Klankbordgroep Windenergie De Balij

Bijlage(n)
A tot en met E
Uw kenmerk
PZH-2016-554202522

Geachte mevrouw Bom - Lemstra,

Bij deze geef ik u een samenvatting van de argumenten die in de Klankbordgroep Windenergie De Balij zijn uitgewisseld over het concept planMER en over het opnemen van de locatie 45 voor het ontwikkelen van windenergie in de Visie Ruimte en Milieu.

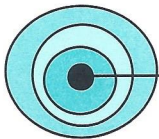
Deelnemers aan de Klankbordgroep zijn op persoonlijke titel uitgenodigd, vanuit een betrokken woonwijk of organisatie. De leden hebben hun inbreng vaak zorgvuldig afgestemd op hun organisatie en achterban. Doel was het delen van informatie en inventariseren van de belangrijke argumenten en feiten vanuit ieders perspectief. Bijlage A bevat de deelnemerslijst. Voor de rapportage heb ik hen ingedeeld in drie groepen: Omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers, Initiatiefnemers en Gemeenten. Verder namen aan de beraadslagingen deel vertegenwoordigers van de opsteller van het MER (Pondera), Dienst Centraal Milieubeheer Rijnmond en de Provincie Zuid-Holland.

De bijeenkomsten waren constructief en er is door allen hard gewerkt om elkaars argumenten, onderbouwd met feiten, uit te wisselen en elkaar te begrijpen. Er is bijvoorbeeld een expertmeeting gehouden over vogels en vleermuizen. Hier hebben de deskundigen van de Vogelwerkgroep en het Vleermuisplatform de door hen verzamelde gegevens besproken met de deskundigen van Pondera en Bureau Waardenburg, en met de ecooloog/ boswachter van Staatsbosbeheer.

In de vergaderingen van de Klankbordgroep zijn alle aspecten, die bij een besluit over de toekomst van het gebied als mogelijke windenergielocatie voor de deelnemers relevant waren, besproken maar de kloof tussen de visies is niet overbrugd.

Er is een gemeenschappelijke tabel van aandachtspunten uit voortgekomen (zie bijlage B, de leeswijzer en bijlage C, de tabel). In deze tabel is een bestuurlijke samenvatting gegeven van de argumenten en onderbouwing vanuit de verschillende visies die in de Klankbordgroep aan de orde waren. "Enerzijds" kunt u de aandachtspunten zien als een samenvatting van de argumentatie om de Balij niet op te nemen in de VRM. Maar "anderzijds" kunnen de aandachtspunten worden gezien als een uitdaging voor verder onderzoek en een zoektocht naar een acceptabel project.

De deelnemers vanuit omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers concluderen dat er veel "showstoppers" zijn, die door Pondera te oppervlakkig zijn onderzocht. Zij adviseren u

om de stap naar verder onderzoek niet te maken, omdat ook na verder onderzoek volgens hen zal blijken dat de inpassing van een windpark ongewenst blijft en waarschijnlijk niet mogelijk of haalbaar is. De belangrijkste showstoppers zijn volgens hen: de aanwezige en zich nog steeds ontwikkelende natuurwaarden, waaronder de vele broedende vogelsoorten (waaronder een haviksnest), de bijzonder rijke vleermuispopulatie, de risico's voor de hogedrukgasleiding; de invloed op de recreatie, het welbevinden en de gezondheid van de vele omwonenden en gebruikers in het gebied, en het ontbreken van een maatschappelijk draagvlak. De omwonenden en gebruikers betreuren het, dat geen afweging is gemaakt van mogelijke locaties in de regio ten opzichte van elkaar. De locatie De Balij zou dan vanwege de bijzondere kwaliteit voor natuur en recreatie, volgens hen, zeker afvallen.

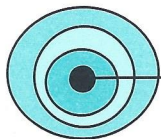
De initiatiefnemers benadrukken dat de locatiekeuze voor windenergie moeilijk is, maar dat er voor het realiseren van de Klimaatopgave geen gemakkelijke keuzes beschikbaar zijn. Zij wijzen erop, dat deze locatie "niet onmogelijk" is volgens het planMER. Zij achten het waard om deze locatie verder te onderzoeken. Ook zij hechten als beheerder en natuurorganisaties aan de prioriteit voor natuur en recreatie in het gebied. Zij adviseren u te kiezen voor ja, mits uit een volgende onderzoeksfase blijkt dat een windpark mogelijk is. Zij zien een kans om de opbrengsten van het windpark aan te wenden voor de versterking van natuur en recreatie in het gebied zelf en in de regio, en zij zetten zich in om het draagvlak daarvoor te verwerven.

Er wordt door de experts van Pondera verwacht dat vanwege diverse redenen (vogels, vleermuizen, veiligheid) mitigerende maatregelen nodig kunnen zijn. De omwonenden en gebruikers verwachten dat ook geluid en slagschaduw gemitigeerd moeten worden. De initiatiefnemers schatten in, dat deze maatregelen geen belemmering zullen vormen voor de haalbaarheid van het windpark. De omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers wijzen erop dat de haalbaarheid zeer onzeker is en ook duidelijk is dat de stapeling van effecten deze locatie ongewenst maakt.

De beide Gemeenten waren ambtelijk vertegenwoordigd in de Klankbordgroep. Vanuit de Gemeente Pijnacker-Nootdorp is benadrukt dat hun gemeenteraad de komst van een windmolenpark op haar gehele grondgebied heeft uitgesloten. Voorts is men van mening dat voor een besluit tot opname van de Balij in de Visie Ruimte en Milieu, specifiek onderzoek nodig is, dat uitsluitend zou moeten geven of de locatie realistisch tot een windpark kan worden ontwikkeld, dat acceptabel is voor de omgeving. Het huidige planMER is volgens hen onvoldoende basis voor dit besluit (zie het Memo vanuit de Gemeente Pijnacker-Nootdorp, dat is opgenomen in bijlage E). Vanuit de Gemeente Zoetermeer is opgemerkt dat de gemeenteraad al eerder heeft aangegeven dat zij de locatie De Balij niet geschikt vindt. Zij zal haar inhoudelijk commentaar op het planMER en het besluit, eventueel in een zienswijze inbrengen.

Bijlage D bevat een overzicht van de belangrijkste leerpunten ten aanzien van het concept planMER en de procesaanpak tot nu toe, die vooral door de omwonenden en gebruikers in de Klankbordgroep zijn ingebracht.

Bijlage E bevat de notities waarvan de verschillende deelnemers hebben verzocht om deze aan deze brief toe te voegen.

De basis voor de beraadslagingen was het concept planMER (versie 24 augustus 2016, gepubliceerd op 5 september 2016). Het advies van de Commissie MER over dit concept heeft de Klankbordgroep pas na afronding van de beraadslagingen bereikt en kon daarom niet in dit advies worden betrokken.

Ik wens u veel wijsheid toe bij de keuze waar u en uw Provinciale Staten voor staan.

Ik dank u voor de mooie opdracht om deze Klankbordgroep voor te zitten en ben gaarne bereid om het resultaat toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Fon ten Thij

Bijlagen:

A : Deelnemers Klankbordgroep Windenergie De Balij

B : Leeswijzer bijlage C en E

C : Tabel met aandachtspunten en argumenten "enerzijds" en "anderzijds"

D : Leerpunten voor het planMER en de procesaanpak

E : Toelichtingen en notities van de leden van de Klankbordgroep

Cc: Leden van de Klankbordgroep Windenergie De Balij

Bijlage A

Deelnemers aan de vergaderingen van de Klankbordgroep Windenergie De Balij

Vanuit :	
Omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers van De Balij	
	Bewoners Meerzicht/ Bergenbuurt, Zoetermeer
	Balij Windmolenvrij /Rokkeveen, Zoetermeer
	Vogelwerkgroep Zoetermeer
	Bewoners 's Gravenhout, Pijnacker Nootdorp
	Bewoners Gravenweg/Langeveldseweg, Pijnacker Nootdorp
	Duurzaam kan zoveel beter en bewoners Pijnacker Nootdorp
	Stichting Het Groene Hart
	Vleermuisplatform Zoetermeer
	Gebruikersplatform De Balij/Bieslandse bos
	Gebruikersplatform De Balij/Bieslandse Bos
Initiatiefnemers*	
	Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland
	Staatsbosbeheer
Gemeenten	
	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
	Gemeente Zoetermeer
Overig	
	Provincie Zuid Holland
	DCMR
	Pondera (opsteller MER)
	Voorzitter

* Strikt genomen is in deze fase de Provincie de initiatiefnemer voor het besluit. Staatsbosbeheer en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland hebben wel het voornemen om, als de Provincie de locatie in de VRM opneemt, een samenwerking aan te gaan (met andere ontwikkelpartners) om de locatie verder te onderzoeken en zo mogelijk te benutten. Vanuit dit voornemen zijn zij als initiatiefnemers aangeduid.

De Klankbordgroep is vier keer bijeen gekomen: 13 september, 29 september, 27 oktober en 3 november 2016.

Bijlage B

Leeswijzer voor bijlage C en E

De tabel met aandachtspunten is bedoeld als een bestuurlijke samenvatting , om inzicht en overzicht te geven in de argumenten en onderbouwing daarvan of de Balij niet (“enerzijds”) of wel (“anderzijds”) kan worden opgenomen in de Visie Ruimte en Milieu als mogelijke windenergielocatie.

1. De aandachtspunten zijn benoemd in de vergaderingen van de klankbordgroep
2. De samenvatting van de argumenten geeft op hoofdlijnen weer waar enerzijds of anderzijds de nadruk op ligt.
3. De samenvattingen van de argumenten is de impressie van de hand van de voorzitter en afgestemd met de deelnemers, maar kunnen niet gezien worden als citaten van deelnemers
4. Als deelnemers het nodig vonden om in aanvulling op dit overzicht hun specifieke argumenten en de onderbouwing daarvan mee te geven met het advies van de voorzitter, dan zijn deze notities opgenomen in bijlage E.

De volgende notities zijn opgenomen in bijlage E:

- Inbreng vanuit de omwonenden 16 november 2016
- Inbreng Gemeente Pijnacker Nootdorp 3 november 2016
- Inbreng Vleermuisplatform Zoetermeer in klankbordgroep en Expert Meeting
- Inbreng Vogelwerkgroep Zoetermeer in klankbordgroep en Expert Meeting
- Kanttekeningen over de haalbaarheid van een windpark in de Balij vanuit het gebruikersplatform De Balij

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema		Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
1. Milieu, natuur en leefomgeving			
1.1 Ecologie, vogels /vleermuizen	Uitgebreide gegevens over aanwezige soorten zijn door de Vogelwerkgroep en het Vleermuisplatform verzameld en niet meegenomen in de beoordeling van het concept planMER. Het gaat om zeker 50 broedende waaronder een haviksnest en vogelsoorten en vele bijzondere vleermuisensoorten, waaronder zeer zeldzame.	Op initiatief van de voorzitter is er een expertmeeting gehouden over deze gegevens met de deskundigen van de Vogelwerkgroep Zoetermeer, het Vleermuisplatform Zoetermeer, de Ecoloog/boswachter van Staatsbosbeheer en de deskundigen van Pondera en Bureau Waardenburg. De gegevens over vogels waren op hoofdlijnen bekend bij de deskundigen van Pondera, SBB en Waardenburg, maar de vleermuisgegevens waren niet bekend, omdat deze niet in de officiële databanken zijn opgenomen. De door de lokale natuurorganisaties aangereikte gegevens zullen alsnog betrokken worden bij de definitieve beoordeling in het planMER	
	Windturbines verstoren en maken slachtoffers onder vogels en vleermuizen, gezien de aanwezigheid van zeldzame beschermde soorten is er grote kans op slachtoffers onder deze soorten, die daardoor uit het gebied kunnen verdwijnen. Doordat de lokale staat van instandhouding wordt aangetast zijn windturbines niet toegestaan	Ook de experts van Pondera en Waardenburg erkennen dat er verstoring en slachtoffers zullen zijn (vogelslachtoffers worden geschat op ca. 20 per turbine per jaar) en dat daaronder ook zeldzame soorten kunnen zijn. Bureau Waardenburg zegt dat voor het wettelijke criterium getoetst wordt op een groter verspreidingsgebied, waardoor de realisatie van windturbines de regionale staat van instandhouding van de soorten waarschijnlijk niet aantast. Daarom beoordelen zij het windpark als “niet onmogelijk”. Of windturbines in het gebied mogelijk zijn moet worden aangetoond op basis van gedetailleerd (veld)onderzoek. Ook wijzen zij erop dat dan duidelijk wordt of mitigerende maatregelen, zoals stilstandsvoorzieningen bij lage windsnelheid, nodig zijn. Dit soort maatregelen leveren in het land over het algemeen geen belemmering op voor realisatie van een windpark.	
	Er is een directe verbinding van vogels en vleermuizen in de Balij over de A12 met het Groene Hart. Deze verbinding wordt in de toekomst versterkt door vernatting van de Driemanspolder en andere kwaliteitsverbeteringen in het gebied. Deze corridor wordt op zijn smalste punt geblokkeerd door een windpark.	De experts van Pondera en Waardenburg zijn van mening dat een barrière-werking geen belangrijke rol speelt. Het zal onderzocht worden bij het noodzakelijke onderzoek of een windpark mogelijk is en voldoet aan de eisen van de natuurwetgeving.	
	Vogels die slachtoffer worden van de windturbines kunnen op de A12 of het spoor terecht komen en vormen een veiligheidsrisico.	Dit wordt meegenomen in het noodzakelijke vervolgonderzoek, bij de risicoanalyse voor veiligheid.	
	De natuurkwaliteit van het gebied is de laatste jaren steeds versterkt zoals met de Groenzoom en de faunatunnel. Dit wordt zeer gewaardeerd in de omgeving, waardoor ook het recreatieve gebruik van	In het vervolgonderzoek wordt nagegaan of een windpark deze negatieve invloed heeft. Ook wordt onderzocht hoe de kwaliteit van het	

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
	het gebied toeneemt. De winst aan kwaliteit wordt met een windpark tenietgedaan.	gebied voor natuur en recreatie kan worden versterkt in combinatie met de windturbines.
1.2 Landschap	De balij is onderdeel van de Groenblauwe slinger. Dit gebied zou juist beschermd moeten worden tegen aantasting van rust en verstoring	Het windpark moet worden ingepast in de omgeving, natuur en recreatiegebieden zijn niet bij voorbaat ongeschikt of onmogelijk.
	De gebiedsbeschrijving in het MER is onjuist (polderlandschap) en de autonomen ontwikkeling is niet meegenomen, waaronder de invloed van de vernatting van de Nieuwe Driemanspolder op migratie fauna in de Balij.	De gebiedsomschrijving en autonome ontwikkeling moet volledig in beeld zijn in het planMER en in de vervolgfase.
	De Balij is een oase van rust en ruimte en daardoor aantrekkelijk voor vogels, vleermuizen en andere fauna. Een windpark is een mogelijke ecologische val, waardoor slachtoffers onder vogels en vleermuizen toenemen als er meer van zijn.	Dat een windpark een ecologische val zou kunnen zijn, is niet bekend. In het vervolgonderzoek wordt nagegaan of dit effect van een windpark optreedt en, zo ja, hoe dat met maatregelen kan worden beperkt.
	Door de aanwezigheid van een windpark wordt van grote afstand de beleving van het gebied veranderd van natuur naar industrieel landschap.	De windturbines markeren de doorsnijding van het gebied van de A12.
1.3 Plangebied	Het aan te wijzen gebied is met 50% vergroot ten opzichte van eerdere publicaties.	Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de A12 en een parallelle lijn vanuit een sloot in het landschap. Het onderzoeksgebied is groter zodat de maximale effecten van het windpark in beeld zijn. In een vervolgonderzoek zijn de mogelijke locaties van de windturbines in dat gebied het uitgangspunt. Naar verwachting is er ruimte voor een lijnopstelling van 3 windturbines.
	Als een windpark binnen het vergrote gebied wordt gerealiseerd, bijvoorbeeld op 250 m van de A12, zoals in de voorbeeldopstelling, dan is er geen zichtbare samenhang meer met de infrastructuur.	De locatie van de turbines is onderdeel van een vervolgonderzoek. Door de hoogte van de windturbines is een lijnopstelling ook op deze afstand in samenhang met de infrastructuur.
	De noodzakelijk kap van hoge bomen veroorzaakt een kaalslag, zeker als dat op ruim 200 m van de A12 een strook bos met hoge bomen treft. Ook leiden er geen geschikte wegen naar de locatie.	De aanleg, ontsluiting en bouwwijze van een windturbine is voor elke locatie verschillend. Voor de Balij wordt gezocht naar de best passende manier.
	Het verwijderen van de benodigde strook bos (van 100m breed) parallel aan de A12 neemt een barrière weg voor de geluidsbelasting en voor het fijnstof van de A12 naar de woonwijk Rokkeveen.	Het is niet gezegd dat deze strook bos wordt benut. Als dat zo is wordt het effectonderzoek onderdeel van het onderzoek in de vervolgfase over de aanleg en realisatie van het windpark.
1.4 Referentieturbine vs. praktijk	De uitgangshoogte van 100m ashoogte en 115 meter rotor-diameter is waarschijnlijk te klein voor het bosgebied. De bomen reiken tot 25 á 30 meter en het bos geeft een ruwheid die de opbrengst van de windturbines lager maakt dan in de planMER is opgenomen.	Het effect wordt minder groot ingeschat dan enerzijds is aangereikt. Het is een aandachtspunt voor het vervolgonderzoek.
	Bij een hogere turbine strekken de effecten van slagschaduw en geluid veel verder dan in het planMER is aangenomen. Daardoor zullen grotere	Ook bij een andere hoogte en bij een ander type turbine moet aan de wettelijke eisen worden voldaan. De contouren worden in een

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
	delen van de woonwijken overlast ondervinden dan nu is meegenomen in het planMER.	vervolgonderzoek opnieuw in beeld gebracht. Ook zal dan worden bepaald of mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn.
	De grenzen van de effecten, zoals die in planMER zijn genoemd, zijn niet de grenzen waarmee men in de woonwijken te maken krijgt, omdat ook op de grenzen van het gebied hogere molens kunnen worden geplaatst, met een grotere impact voor de omgeving. Daardoor is het planMER niet van toepassing op het besluit, want de effecten kunnen groter zijn.	In de VRM wordt alleen het gebied aangewezen. Pas in een vervolgfase wordt bepaald met welke turbines en op welke locaties binnen dit aangewezen gebied een windpark mogelijk is. Dat moet altijd voldoen aan alle wettelijke eisen, die zijn ook in het planMER gehanteerd en vastgesteld
1.5 Veiligheid	De breuk van een wijk die valt op de gasleiding vormt een onaanvaardbaar risico voor de omgeving, zeker in combinatie met een veelgebruikt spoor (216 treinen per dag) en de A12 (165.000 voertuigen per dag). Aan veiligheid mogen geen concessies worden gedaan.	Ook een windpark nabij een gasleiding is niet bij voorbaat uitgesloten. Het is een zeer belangrijk aandachtspunt voor het onderzoek of het windpark mogelijk is.
	Een windpark binnen de risicozone van 198 meter verhoogt het risico voor de omgeving en is niet acceptabel.	Als er binnen deze afstand tot de gasleiding windturbines worden gebouwd, moet via een kwantitatieve risicoanalyse worden aangetoond, dat aan de wettelijke eisen wordt voldaan. Daarbij wordt ook gekeken naar cumulatieve risico's. Ook wordt bekeken of eventuele maatregelen verhoging van risico kan voorkomen.
	De hogedruk waterleiding in het gebied vormt een vergelijkbaar risico vanwege het effect van een plotselinge breuk door de val van een wijk op het wegspoelen van het talud van de A12 en het spoorbed.	Dit zal in het vervolgonderzoek worden bekeken
1.6 Geluid	Volgens het RIVM zal bij het voldoen aan de norm nog 9% van de mensen ernstige hinder ondervinden. Beter zouden de afstandsnormen zoals in België (1000m) en andere landen in acht moeten worden genomen.	Het windpark moet voldoen aan de Nederlandse wet en regelgeving.
	Gezien de grote bevolkingsconcentraties in de directe omgeving is er veel overlast te verwachten omdat er onvoldoende wordt rekening gehouden met cumulatie en de windrichting. Bij ZW-wind is er cumulatie van het geluid van de A12, het spoor en het windpark.	In het planMER zal worden aangegeven hoe met cumulatie en windrichting rekening is gehouden. Dit komt ook in het vervolgonderzoek aan de orde.
	Als de windturbines buiten de contour van de gasleiding worden gerealiseerd, komen deze aan de westkant van het onderzoeksgebied en op circa 400 m van de woonbebouwing in Pijnacker-Nootdorp te liggen.	De locaties van de windturbines wordt in het vervolgonderzoek bepaald.
	Laagfrequent geluid vanuit een windpark, kan op grotere afstand van het windpark meer problemen geven dan in de normen is meegerekend	Laagfrequent geluid maakt onderdeel uit van het spectrum waarmee in de norm is rekening gehouden. Of er sprake is van onderschatting zal in een vervolgonderzoek worden meegenomen.

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
1.7 Slagschaduw	Er is geen hoogtebeperking voor de toekomstige windturbines. Een kleine afwijking van de hoogte betekent dat een veel groter gebied overlast heeft. De hoge molen, die op basis van de boseigenschappen te verwachten is, heeft een veel groter effect dan in het planMER is weergegeven. Daardoor krijgen veel meer mensen in de woonwijken Meerzicht en Rokkeveen te maken met slagschaduw.	Het is niet gezegd dat er hogere turbines nodig zijn. Een hogere turbine moet ook voldoen aan de geldende normen, waarin het gaat om het effect op dezelfde dichtstbijzijnde woningen. Daarnaast is er veel ervaring met het beperken van overlast door automatische regeling van windturbines. Dit is een belangrijk aspect van het vervolgonderzoek
	Er is waarschijnlijk sprake van overlast van de slagschaduw in het kassengebied aan de Langelandseweg in Pijnacker-Nootdorp, dit kan negatieve gevolgen hebben voor de opbrengst van de kassen.	Bedrijven worden niet gerekend tot de gevoelige bestemmingen waarvoor de normen voor geluid en slagschaduw zijn bedoeld. In het vervolgonderzoek zal het effect in beeld worden gebracht, ook op planten.
	Er is geen rekening gehouden met het effect van slagschaduw op de nabijgelegen hoogbouw (Rokkeveen). Naast het effect op de individuele appartementen is er het effect dat slagschaduw tegelijk een groot aantal appartementen treft.	Dit aspect is niet meegenomen in het planMER. In een vervolgonderzoek moet worden bepaald in welke mate dit effect een probleem is.
1.8 Recreatie	Het plangebied voor windturbines valt geheel onder beschermingscategorie 2. Het is onterecht om een onderzoeksgebied aan te geven, waarin een strook (2ha) van de gemeente Zoetermeer valt (talud A12) waardoor de beoordeling veranderd in “gedeeltelijk”	Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de A12. In het planMER zal worden opgenomen dat het vrijwel geheel onder beschermingscategorie 2 valt.
2. Haalbaarheid /exploitatie		
	Er worden in het planMER aannames gedaan, die een te hoge opbrengst voorspellen, zo klopt de voorspelling van het aantal vollasturen van 2000 niet met de eigen tabel, waaruit blijkt dat het 1800 zou moeten zijn.	Deze opmerking wordt meegenomen bij de eindversie van het planMER. De opbrengstgegevens zijn sterk afhankelijk van het type en de hoogte van de turbines.
	De opbrengst van de windturbines dient rekening te houden met de omgeving. Bij de aanwezigheid van bos (25m tot 30 m) komt de tip van de rotor van de referentieturbine tot 20 meter boven de bomen. De voorkeurswindrichting (ZW) is over het bos. Daardoor is er waarschijnlijk sprake van een grote invloed van de turbulentie op de opbrengst.	In het vervolgonderzoek is dit een belangrijke afweging over aard, hoogte en situering van windturbines in het gebied.
	Er zijn op een groot aantal terreinen mitigerende maatregelen te verwachten: bescherming gasleiding, stilstand voorzieningen voor vleermuizen, slagschaduw, geluid en andere maatregelen. Daardoor zijn de kosten van ontwikkeling veel hoger dan bij meer vrije locaties, ver van de woonomgeving	De noodzaak en invloed van mitigerende maatregelen op de businesscase is pas te bepalen als het vervolgonderzoek is gedaan. De initiatiefnemers schatten in dat deze geen belemmering vormen voor de haalbaarheid.

Bijlage C Advies De Balij

Tabel van aandachtspunten en samenvatting van argumenten

Thema	Aandachtspunten “Enerzijds”	Aandachtspunten “Anderzijds”
3. Belangen en Draagvlak		
	Het gebied is bedoeld voor beleving van rust en natuur in een drukke woonomgeving. Er gelden veel restricties in het gebied vanwege de hoge natuurwaarden en de bijzonder flora en fauna. Van Natuur en milieuorganisaties zoals Natuur en Milieufederaties en Staatsbosbeheer verwacht men dat dit gebied wordt verdedigd tegen aantasting.	Staatsbosbeheer is een partner van overheden, heeft afspraken op landelijk niveau dat men aanreikt welke gebieden mogelijk geschikt zijn, wil juist weten of het kan en, als dat zo is, ziet SBB mogelijkheden om de kwaliteit van het gebied te versterken met opbrengst uit wind. De Natuur en Milieufederaties zijn medeondertekenaars van het energieakkoord én zetten zich in voor versterking van natuurgebieden. Gezien de grote opgave voor Klimaatbeleid, sluiten de Natuur en Milieufederaties natuur en recreatiegebieden niet bij voorbaat uit voor windenergie. Het moet wel mogelijk zijn. Daarbij geldt dat er voor gebieden als De Balij geen geld is voor ontwikkeling. Gemeenten en Provincies kunnen deze gebieden van bestemming veranderen onder druk van woningbouw en bedrijventerreinen. Juist door opbrengsten uit deze gebieden (zoals windturbines) te gebruiken voor de gebiedsontwikkeling, kan de kwaliteit worden versterkt.
	De invloed op de beleving van het gebied vanuit de omringende woonwijken wordt onherstelbaar beschadigd. Nu kijkt men, vlakbij de A12, uit over een groene en rustige omgeving. De waardedaling van woningen is waarschijnlijk groot	In de vervolgfase moet blijken of het windpark mogelijk is, daarbij zal ook worden gekeken naar de eventuele planschade
	Er is geen draagvlak voor het windpark bij de omwonenden en de gebruikers van het gebied.	De initiatiefnemers denken deze kloof te kunnen overbruggen met goed onderzoek in de vervolgfase, het mitigeren van effecten waar dat noodzakelijk is en een plan voor gebiedsontwikkeling dat met de opbrengst van het windpark de kwaliteit van natuur en recreatie in het gebied zal versterken.
4. Congruentie rapport planMER		
	In de samenvatting PlanMER worden aandachtspunten per gebied genoemd (II.3.1) . Deze zijn niet congruent met het Deel B Onderzoeksgebied De Balij.	Pondera zal het rapport herzien, zodanig dat alle delen afzonderlijk te lezen zijn en een congruent beeld geven.
	De conclusies in deel C zijn niet congruent met het Deel B Onderzoeksgebied De Balij.	

Bijlage D

Leerpunten voor het planMER en de procesaanpak vanuit de omwonenden en gebruikers

Leerpunten voor het concept-planMER		
		Voorbeeld voor De Balij
1	In de Klankbordgroep is veel commentaar gegeven op de beschrijvingen en beoordelingen van vrijwel elk thema dat in het concept planMER werd behandeld. Tijdens de discussie bleek dat op veel punten aanpassingen van het concept planMER zullen plaatsvinden. Het is voor de omwonenden niet duidelijk wat er in het definitieve MER en in het VKA wordt opgenomen over de Balij.	De aanpassingen en wijzigingen zijn opgenomen in de impressies / verslagen van de Klankbordgroep en gedeeld met Pondera. PZH en DCMR.
2	De onderdelen van het planMER komen tot verschillende conclusies, waardoor de congruentie in geding is	In de samenvatting wordt bijv. niet genoemd dat er relatief veel gevoelige objecten binnen Ld 42 zijn; In de conclusies (III Deel C) staat 'kansrijk', ondanks de kans op beschermde soorten en sterfte onder vleermuizen en het ontbreken van aansluiting bij het landschap.
3	Op veel punten is duidelijk dat de onderzoekers niet bekend zijn met het gebied. Dat is voor de omwonenden, lokale natuurorganisaties en gebruikers onbegrijpelijk. Ook is het daardoor onduidelijk hoe de beoordelingen samenhangen met de specifieke situatie	De Balij is bijvoorbeeld onterecht aangeduid als open polderlandschap, grenzend aan een bedrijventerrein.
4	Het abstractieniveau van de beoordelingen is te hoog, waardoor onbegrijpelijke vergelijkingen worden gemaakt. Zo is de nabijheid van een grens van N2000 gebied belangrijker dan bijzondere natuurwaarden in een gebied	De autonome ontwikkeling van de vernatting van de Driemanspolder verhoogt de natuurwaarden. Deze autonome ontwikkeling bleek bij de onderzoekers niet bekend te zijn.
5	Het gebruik van +/- tabellen verhuult de specifieke informatie waarop de beoordelingen zijn gebaseerd. Daardoor lijken locaties vergelijkbaar die qua karakter compleet verschillen	De ecologische beoordeling van industriegebieden en De Balij blijkt in het planMER gelijkwaardig, waar dat op basis van de gebiedskenmerken zeker niet het geval is.
6	De beoordeling "niet onmogelijk" kan, door het gebrek aan diepgang in de beschrijvingen, te makkelijk worden gezien als "mogelijk" en wordt soms zelfs doorvertaald naar "kansrijk" in de samenvatting, terwijl met het oordeel "niet onmogelijk" inhoudt dat het niet zeker is of een windpark wel aan de eisen kan voldoen.	De effecten op vogels en vleermuizen geven nu geen zekerheid of een windpark aan de eisen voldoet. Datzelfde geldt voor de mogelijke effecten op de gasleiding.
7	Het gebruik van één referentieturbine voor alle soorten locatie doet geen recht aan de specifieke situatie van elke locatie	Een bosgebied als De Balij leidt tot specifieke eisen aan een windturbine, zeker qua hoogte. Een hogere turbine kan leiden tot het overschrijden van de contouren in het planMER.
8	De beoordelingen zouden betrekking moeten hebben op de kwaliteiten van een gebied en de inschatting van de effecten op de omgeving, maar vaak lijkt het of niet de effecten zijn getoetst, maar dat is gekeken naar de vergunbaarheid	Bij veiligheid is alleen gemeld dat bij de realisatie van windturbines een kwantitatieve risico analyse moet worden gemaakt. Er is nu dus niet duidelijk of het effect van een windpark voor de veiligheid acceptabel is.
9	Er ontbreekt een gebiedsbenadering en de afweging van alternatieven. Met een gebiedsbenadering kunnen verschillende alternatieven worden gewogen op kwaliteiten en geschiktheid	In de Klankbordgroep is erop gewezen dat aan de andere kant van Zoetermeer ruimte is, het Prisma-terrein, die nu niet wordt onderzocht.
10	Er worden beoordelingscriteria gehanteerd die verbonden zijn met de +/- tabellen. Bij het onderscheid wordt geen gevoeligheidsanalyse gemaakt. Daardoor wordt soms positiever geoordeeld dan dat had moeten gebeuren	Bijv: slagschaduw, waar het verschil tussen negatief (-) en dubbel negatief (--) ligt bij het aantal van 500 woningen. Voor de Balij worden 402 woningen geteld, terwijl een kleine verhoging van de windturbine direct het aantal tot ver boven de 500 laat stijgen vanwege de nabijheid van dicht bebouwde woonwijken.

Leerpunten voor de procesaanpak	
11	In het aanmeldingsproces van de locatie is door Staatsbosbeheer geen rekening gehouden met de belangen van gebruikers en omwonenden, noch afgestemd of overleg gevoerd met de betrokken gemeenten. Dit is anders dan in de regio Rotterdam, waar wel al jarenlang overleg via de lijnen van het openbaar bestuur wordt gevoerd over mogelijke locaties. Ook de door SBB ingestelde en al jaren functionerende 'Gebruikersgroep' is niet betrokken geweest en maart 2016 op de hoogte gesteld van dit initiatief. Daardoor is er veel weerstand ontstaan.. De gemeenten, omwonenden en gebruikers hebben zich immers daardoor lange tijd genegeerd gevoeld. Een klankbordgroep hoort aan het begin van een proces te staan, niet aan het eind.
12	In de communicatie en besluitvorming heeft de wijze van werken met de Stadsregio Rotterdam centraal gestaan. Dat is op te maken uit nota's die aan de basis stonden van dit proces en besproken zijn in PS op 16/9/15. Daarin wordt niets inhoudelijk benoemd over De Balij. Ook procedureschema's van de Stadsregio worden onterecht van toepassing verklaard op De Balij. Dit geeft burgers en gemeenten weinig vertrouwen, omdat het proces van De Balij heel anders is verlopen: buiten de bestuurlijke overleggen om.
13	Initiatiefnemers moeten in het begin van het proces gemeenten en burgers meenemen en met hen in gesprek gaan. In het Balij-proces heeft echter initiatiefnemer Staatsbosbeheer zich passief opgesteld en de provincie heeft laat en onvoldoende actie ondernomen richting gemeenten. Op basis van dialoog met gemeenten en burgers zouden wellicht andere keuzes gemaakt zijn.
14	De provincie zou juist in situaties waarin een initiatiefnemer met een voorstel komt deze eerst kritisch moeten doorlichten op realiteitswaarde en onderbouwing, bijvoorbeeld toetsing aan vigerend beleid. Dit is bij De Balij achterwege gebleven.

Bijlage E

Aanvullende notities vanuit Klankbordgroep Windenergie De Balij

E-1: Inbreng omwonenden 16 november 2016

E-2: Inbreng Gemeente Pijnacker Nootdorp 3 november 2016

E-3: Inbreng Vleermuisplatform Zoetermeer

E-4: Inbreng Vogelwerkgroep Zoetermeer

E-5: Kanttekeningen bij de haalbaarheid van een Windpark De Balij (wordt nagezonden)

Deel E

Aan: Mevrouw Bom-Lemstra / Gedeputeerde Staten
Commissie Ruimte en Leefomgeving
Van: Omwonenden De Balij

Aanvullende notities omwonenden van De Balij

Omwonenden verzoeken Gedeputeerde Staten om de volgende punten bij haar besluitvorming te betrekken.

1. Advies van de Commissie MER

Het advies van de Commissie MER kwam na afronding van de bijeenkomsten van de Klankbordgroep (KBG). De Commissie wijst er evenals omwonenden op, dat in deze fase de samenhang en de cumulatie van effecten op een meer locatiegericht niveau zullen moeten worden beoordeeld. Voor natuur stelt de Commissie: "het MER moet informatie bieden over de daadwerkelijke natuureffecten zodat effecten op natuur nu al meegewogen kunnen worden bij de besluitvorming en hier desgewenst rekening mee gehouden kan worden".

2. Landschappelijke inpassing en ruimtelijke kwaliteit

VRM 2014

In het concept planMER is door de deskundigen van het onderzoeksbureau Pondera onderkend, dat er geen sprake kan zijn van een landschappelijke inpassing (paragraaf 50.5.2) van windturbines op de locatie De Balij. Daarmee wordt dus *ernstig afbreuk* gedaan aan een van de kernwaarden van de VRM 2014, te weten ruimtelijke kwaliteit. Dit achten bezoekers en omwonenden een groot bezwaar. Immers in het VRM is opgenomen: "*Het sturen op ruimtelijke kwaliteit vormt een rode draad in het beleid van de provincie. Deze rode draad bepaalt in hoge mate de keuzes in de groene ruimte. Ruimtelijke ontwikkelingen die maatschappelijk en economisch gewenst zijn, moeten bijdragen aan de balans tussen de instandhouding, benutting en versterking van de bestaande gebiedskwaliteiten*".

Criteria windturbine-locaties

In het planMER wordt aangegeven dat de provincie als argument hanteert voor de locatie De Balij:

- aansluiting bij grootschalige infrastructuur (A12);
- aansluiting bij grootschalige bedrijvigheid (bedrijventerrein en kassen)

De aansluiting bij de A12 is zeer beperkt. Deze aansluiting wordt sterk verzwakt / gaat verloren door de beperkte plaatsingsmogelijkheden. Dit is af te leiden uit de voorbeeldopstelling van drie windturbines op meer dan 250 m van de A12 (*bijlage 1*).

Gedwongen door de hogedrukgasleiding die parallel aan de zuidkant van de A12 loopt, dient een minimale afstand tot de A12 te worden aangehouden van 275 meter. De beleving van een de automobilist zal dus eerder zijn, dat de windturbines in het bos staan, dan dat er aansluiting gevonden wordt bij de A12. Verderop in Waddinxveen is dit wel het geval, omdat de windturbines daar op nog geen 100 meter van de weg staan. Vanuit elders wordt de aansluiting van de lijnopstelling bij de A12 *niet* waargenomen (bezoekers van De Balij, omwonenden van Zoetermeer en Pijnacker-Nootdorp).

Voorts is er in de huidige situatie geen aansluiting op (grootschalige) bedrijvigheid, zoals Staatbosbeheer in de eerder zienswijze beweerde (februari 2014).

3. Kwetsbaarheid van de planMER-analyse

De planMER-analyse en daaraan verbonden rapportage is vooral een één dimensionaal technisch-inhoudelijke inventarisatie. Daarbij wordt uitgegaan van wettelijke normen (geluid, licht, veiligheid), gekoppeld aan een referentie turbine.

De lokale situatie van De Balij kan echter leiden tot een keuze voor andere, *hogere windturbines*. In bossen zijn immers vaak hogere windturbines noodzakelijk met een grotere impact op de omgeving. Het planMER geeft geen beeld van de effecten van deze grotere windturbines.

Mitigerende maatregelen

Onderdeel van het planMER is het advies om de Balijlocatie mogelijk te maken door meerdere mitigerende maatregelen. Deze voor De Balij noodzakelijke mitigerende maatregelen worden vervolgens niet nader uitgewerkt en meegewogen in het uiteindelijke oordeel.

Ontbreken van gedetailleerde analyse

Door het ontbreken van een meer gedetailleerde, gebied specifieke analyse blijven veel argumenten om De Balij af te wijzen als windenergielocatie onzichtbaar. Opvallend veel onderzoek wordt doorgeschoven naar de vervolgfase, terwijl dan de uitspraak "geschikt" door de Provincie al is gedaan. De locatie is na het besluit van PS al min of meer dwingend opgelegd aan de betreffende gemeente. Dit geeft veel te weinig ruimte voor afdoende maatwerk of zelfs de conclusie in een vervolgfase dat een windturbine-locatie niet geschikt is. Wij vinden het belangrijk dat in deze fase De Balij gedetailleerder wordt beoordeeld. Ook de commissie MER pleit voor het concreter maken van de mitigerende maatregelen en een meer gedetailleerde analyse op basis van de verschillende plaatsingsalternatieven.

Maatschappelijke kosten-baten analyse

De focus van de planMER komt door haar vrij rigide systematiek en vervolgens interpretatie van de uitkomsten over als '*het op zoveel mogelijk plaatsen geschikt verklaren van onderzoekslocaties*'. Er is geen aandacht voor een evenwichtige maatschappelijke kosten-baten analyse. Plussen en minnen worden zo onvoldoende meegenomen. Daardoor blijft onbesproken of enkele windturbines in De Balij opwegen tegen de aantasting van het kostbare natuur- en recreatiegebied en de woonomgeving. Wij pleiten daarom voor een meer integrale benadering.

4. "Enerzijds" en "Anderzijds"

Gedurende de verkenning van feiten en argumenten in de Klankbordgroep is er bij vrijwel alle aandachtspunten genoemd in bijlage C onder "*Anderzijds*" (initiatiefnemers) sprake van een noodzakelijk aanvullend onderzoek. Geen enkel "*Anderzijds*" is een krachtige ontkenning van de feiten en argumenten van het "*Enerzijds*" (omwonenden en lokale natuurorganisaties). Het "*Anderzijds*" is slechts een bevestiging van de noodzaak van vervolgonderzoek. Opvallend is dat het advies van de commissie MER op dezelfde tekortkomingen in het concept planMER wijst.

De veelheid aan onzekere factoren rechtvaardigen de conclusie dat in een latere fase *geen haalbare oplossing* gevonden zal kunnen worden om plaatsing van windturbines mogelijk te maken.

Daarbij komt dat het plaatsen van windturbines in een bosrijke omgeving aan tal van voorwaarden moet voldoen omdat het anders ongewenst is ("Verkenkend onderzoek naar (on)mogelijkheid van windenergie in bosgebieden", jan 2016). Voorwaarden waar in De Balij niet aan kan worden voldaan.

5. Inschatting en kennis van lokale omstandigheden

In het overleg van de Klankbordgroep werd duidelijk dat onderzoeksbureau Pondera/Waardenburg niet ter plaatse is geweest. Het Balij-onderzoek schitterde door een fors gebrek aan lokale kennis. Daarmee is voorbijgegaan aan de karakteristiek van het gebied.

Natuur- en recreatiegebied De Balij

De Balij is een natuur- en recreatiegebied dat deel uitmaakt van de Groen Blauwe Slinger, grenzend aan het Groene Hart (De Nieuwe Driemanspolder). Deze Slinger is een aaneenschakeling van bestaande en te ontwikkelen natuurgebieden en ecologische verbindingzones. Het vormt een belangrijke groene ader in de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur (zie ook rapport commissie PAL over evaluatie Groen Blauwe Slinger van 5 maart 2015 "Natuurlijk verder met een sterk Groen Blauw Netwerk").

De Balij vormt met het Bieslandse bos de ecologische verbindingzone tussen het Groene Hart en Midden Delfland. De gebieden trekken jaarlijks meer dan 2 miljoen bezoekers en vormen een gestaag groeiend stukje 'groene long' tussen Zoetermeer en Delft. In het westen van de Balij wordt het bos steeds natuurlijker. Dit is goed te zien in het Natuurbos. Zoals de naam al zegt, gaat de natuur hier haar eigen gang. Midden in het Natuurbos ligt een ruig, open gedeelte dat wordt begraasd door Gallowayrunderen. Daar is ook de Scheg, een watergebied met vogelsoorten en vleermuizen (fourageergebied).

6. Vergroting van de locatie tijdens het opstellen van het concept planMER

Het vaststellen van de onderzoekslocatie in de onderlinge afstemming tussen de provincie en Staatsbosbeheer (initiatiefnemer) heeft in de maanden oktober en november 2015 de nodige voeten in de aarde gehad. De locatie is toen een aantal malen "verplaatst".

Het vormde zelfs aanleiding om de periode van ter inzagelegging te verlengen.

Uiteindelijk is in de publieksvoorlichting eind 2015/begin 2016 in de gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Zoetermeer een locatie gepresenteerd die de ter inzage is gelegd en waarbij de mogelijkheid bestond zienswijzen in te dienen.

De precieze plaatsing van de windturbines wordt zeer sterk beperkt door de noodzakelijke veiligheidsafstand tot de aanwezige hogedrukgasleiding en het open water van de Scheg.

Om die reden heeft in het concept planMER, in strijd met de eerdere informatieverstrekking, een vergroting met 50% van de onderzoekslocatie plaatsgevonden. Een dergelijke uitbreiding van de onderzoekslocatie is naar ons oordeel buitenproportioneel en ongepast.

7. Toepassing van normen voor hinder

Windturbines veroorzaken licht-, zicht- en geluidhinder. De mate waarin is veelal vastgelegd in wettelijke kaders. Deze kaders zijn waar mogelijk ook gehanteerd in het normenkader voor deze planMER. Ervan uitgaande dat overal in Nederland de overheid dezelfde wettelijke kaders hanteert, is het opmerkelijke dat er op tal van plaatsen omwonenden de overlast van windturbines als buitenproportioneel ervaren. Er zijn tal van procedures in gang gezet om aan deze onverkwikkelijke situaties een eind te kunnen maken (bijv. Houten, Heerhugowaard). Wij dringen er bij de provincie op aan om deze hinder-ervaringen mee te nemen in het beoordelingskader voor de locatie De Balij.

De provincie Noord-Holland hanteert bijvoorbeeld een minimumafstand tot woningen van 600 meter, terwijl de provincie Zuid-Holland in het concept planMER uitgaat van 400 meter. Ook worden in het buitenland vaak aanmerkelijk grotere afstanden gehanteerd (in Beieren bijv. 10 maal de tiphoogte), terwijl de bevolkingsdichtheid beduidend lager is nabij windturbines.

Door onverkort vast te houden aan de wettelijke normen kiest de provincie Zuid-Holland er bewust voor om een grotere groep burgers te belasten met een aanzienlijke licht-, zicht- en geluidhinder. Daarmee toont zij aan niet de bereidheid te hebben een lerende overheidsorganisatie te zijn in een tijd dat overheid en burger in toenemende mate met elkaar zullen moeten samenwerken.

Opvallend is overigens dat bij het onderwerp "Veiligheid" (concept planMER pag. 33) staat vermeld dat "sommige (veiligheids)afstanden hun basis ontleenen aan praktijkervaring en niet alle afstanden zodoende wettelijke vereisten zijn". Als bij veiligheid wel de criteria aan de praktijkervaring kunnen worden ontleend, waarom zou dit dan voor licht-, zicht- en geluidhinder niet kunnen?

8. Slagschaduw:

Hoewel in het concept planMER erkend wordt dat slagschaduw tot 1300 meter kan worden ervaren, is er bij het tellen van het aantal woningen dat er hinder van ondervindt slechts rekening gehouden met een afstand van 700 meter. Naar onze mening treedt de wettelijke lichtoverlast ook op op een afstand tot 1300 meter op.

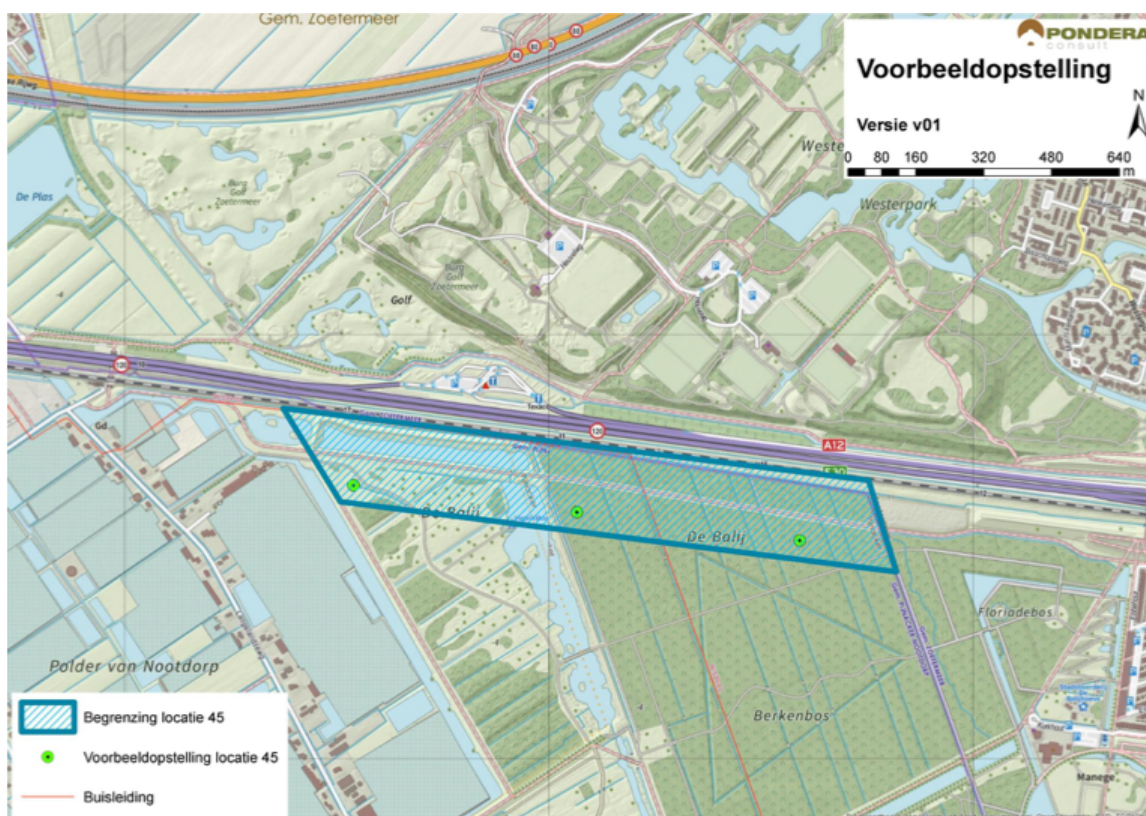
9. Natuur

Voor de visie op natuur (vogels en vleermuizen) verwijzen wij naar de lokale natuurorganisaties.

De argumentatie van Staatsbosbeheer en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland dat windturbines de natuur en recreatie kunnen versterken, is ongeloofwaardig!

De plaatsing van windturbines in een bosrijke omgeving brengt met zich mee dat een groot perceel zal moeten worden gekapt. Ervaringen elders in Nederland leren dat er ca. 1 ha nodig is per windturbine en dat ook aan- en afvoerwegen voor bouw en instandhouding een fors ruimtebeslag met zich mee kunnen brengen. De Balij heeft een omvang van 275 ha waarvan minder dan de helft bos is en het overige deel bestaat uit ruige natuur en polderlandschap. Afbreuk doen aan het bos door kaalslag van ca. 5 ha zal een substantiële aantasting betekenen. Deze aantasting van het bos zal er mede toe leiden dat de bij de aanleg bedoelde barrièrewerking voor zicht, geluid en fijnstof voor de nabijgelegen woonwijk Rokkeveen zal worden aangetast.

Bijlage 1

Voorbeeld opstelling windturbines in De Balij

Toelichting:

- In De Balij zijn maximaal 3 windturbines mogelijk (groene stip).
- De windturbines moeten op een afstand van ongeveer 200m van de hogedrukgasleiding geplaatst worden/ De leiding is de rode streep die tussen de twee meest linkse windturbines naar het zuiden loopt. Voor deze knik loopt de gasleiding langs de A12 (richting het westen).
- De windturbines liggen in het deel waar de locatie vergroot is (geen oorspronkelijke locatie).
- De twee meest linkse windturbines liggen naast de Scheg en op de trekroutes.
- De middelste windturbine ligt tegenover de vogelkijkhut aan de overkant van de Scheg.
- Er zijn geen toegangswegen naar de windturbinelocaties.
- Naar het oordeel van omwonenden is een opstelling dichterbij de hogedrukgasleiding om veiligheidsredenen zeer ongewenst.

registratienr. 16INT11043

aan Leden Klankbordgroep Windmolens Balij

van J.A. van Hemert

afschrift

datum 3 november 2016

onderwerp Inbreng Pijnacker-Nootdorp in Klankbordgroep Windmolens Balij

status Concept

De besprekingen die tot nu toe in de KBG zijn gevoerd leiden tot de noodzaak om de elementen die voor Pijnacker-Nootdorp van belang zijn helder uiteen te zetten.

- 1) Het planMER trekt de conclusie dat alle locaties die op alle aspecten kansrijk dan wel mogelijk kansrijk zijn, deel uitmaken van het plaatsingspotentieel. Locatie 45 in Pijnacker-Nootdorp maakt hier onderdeel van uit. Op basis van het voorliggende planMER delen wij deze conclusie niet. Uit het planMER blijkt dat de locatie 45 niet zondermeer geschikt is voor drie windturbines (zoals op het gebied van veiligheid) en dat bepaalde beoordelingen nog discutabel zijn. Gezien het zeer concrete karakter van deze locatie zijn wij van mening dat de planMER, maar in ieder geval het provinciale besluit om deze locatie op te nemen in de Verordening Ruimte uitsluitend moet geven of de locatie inderdaad realistisch is. Dit dient te worden gedaan voordat de locatie wordt opgenomen in de visie en verordening. Het is belangrijk de juiste verwachtingen te scheppen. Wanneer een locatie bij voorbaat lastig/niet haalbaar is en er zoveel maatschappelijke weerstand is, dan leidt het opnemen van de locatie tot beeldvorming die in de verdere planvorming nog problematischer wordt.
Verder wordt deze locatie niet alleen in het proces geheel apart behandeld, zonder de uitgebreide en zorgvuldige procedures die in de stadsregio worden doorlopen, maar ontbreekt in de planMER ook een totale afweging om een locatie wel of niet op te nemen.
- 2) Wanneer de provincie besluit om windturbines toe te staan op de locatie langs de A12 en dit op te nemen in de VRM dan betekent het dat de gemeente haar bestemmingsplan aan moet passen. Gemeentelijke bestemmingsplannen moeten immers voldoen aan de provinciale Verordening Ruimte. Op grond van artikel 2.4.1 laat een bestemmingsplan nieuwe windturbines met een vermogen van meer dan 30 kW alleen toe op gronden binnen de locaties voor windenergie, waarvan de plaats geometrisch is bepaald en verbeeld op kaart 10 die bij de Verordening hoort. Deze kaart moet door de provincie dus óók worden aangepast. Een maximaal vermogen, een maximale tiphoogte of een maximale ashoogte wordt niet genoemd. De gemeente kan de begrenzing van de locaties in beperkte mate aanpassen, rekening houdend met lokale omstandigheden. In de artikelsgewijze toelichting op de Verordening staat dat de aangewezen locaties dienen om de provinciale opgave voor windenergie in 2020 te realiseren (735,5 MW).

In de toelichting staat eveneens dat “de provincie verwacht van de betrokken gemeenten dat het plaatsen van windturbines binnen deze locaties windenergie mogelijk wordt gemaakt. Indien nodig zal de provincie gepast gebruik maken van haar bevoegdheden die de Elektriciteitswet biedt om de locaties windenergie mogelijk te maken”. Een dergelijke formulering van de consequenties van het opnemen van een locatie in de Verordening vraagt van de provincie dus ook grote zorgvuldigheid (zie ook punt 1)). De verwachting dat gemeenten windturbines op de locaties mogelijk maken, kan je alleen hebben als de locaties goed onderzocht zijn voordat ze opgenomen worden in de Verordening.

Uiteraard dienen, zoals in de artikelsgewijze toelichting is opgenomen, bij de plaatsing van windturbines op projectniveau effecten ten aanzien van onder meer natuur, flora en fauna, bescherming van waardevolle cultuurhistorische stads- en dorpsgezichten, geluid, externe veiligheid, slagschaduw, lichtschittering, vaarwegen en waterstaatswerken, landschappelijke inpassing, watertoets en archeologie te worden onderzocht. Het voorgaande dient in een MER en/of een ruimtelijke onderbouwing te worden vastgelegd. Het nadere onderzoek hiernaar is echter wezenlijk van een andere orde dan een onderzoek naar de haalbaarheid van de locatie.

Wanneer een gemeente dit niet doet, dan kan de provincie zelf de bestemming wijzigingen door een inpassingsplan te maken. Overigens zal een herziening van het bestemmingsplan (of dit nu door ons of door de provincie gebeurt) waarschijnlijk gecombineerd moeten worden met een projectMER. Dat is een nadere studie waarin de mogelijkheden van de locatie in de vorm van het aantal turbines, type turbines, plaatsing op de locatie en de milieueffecten daarvan nader worden onderzocht.

- 3) De Balij ligt vrijwel geheel binnen de gemeentegrens van Pijnacker-Nootdorp (een smal strookje langs de A12 is Zoetermeers grondgebied). Eigenaar van de gronden in het zoekgebied echter is SBB.
SBB kan dus zelf een initiatiefnemer zoeken (of die weigeren). De gemeente heeft geen mogelijkheid zich hierin te mengen.
- 4) Pijnacker-Nootdorp heeft op 8 januari 2016 een zienswijze op het startdocument planMER partiële herziening VRM windenergie van PZH ingediend. Daarin is onder meer duidelijk gemaakt dat de gemeenteraad heeft besloten binnen de gemeente geen windmolens toe te staan. Nader onderzoek wordt uitgevoerd naar de mogelijkheid en wenselijkheid van molens met een maximale hoogte van 60 meter.
- 5) Door PZH en Pondera wordt steeds gesproken over een hoger abstractieniveau.
Door beschouwing van de locatie op een hoger abstractieniveau wordt voorbijgegaan aan aspecten die bij een eventuele vervolgfase van groot belang zijn. Het is wenselijk daar nu al rekening mee te houden. Zie ook het gestelde onder 1).
 - a) Er wordt uitgegaan van een referentiemolen voor situaties boven land, terwijl het zoekgebied bos is. In het vervolg zal blijken dat een molen boven bos ofwel hoger zal moeten zijn, ofwel minder rendement zal leveren. Het is merkwaardig om daar niet nu al rekening mee te houden.

- b) Er wordt voorbij gegaan aan het feit dat een hogere molen strijdig is met de hoogtebeperkingen opgelegd door aanwezigheid van Rotterdam-The Hague International Airport. De bouwhoogtebeperking vanuit Rotterdam-The Hague International Airport is 145,7 meter. Dat betekent dat de referentiewindturbine al niet van toepassing is (ashoogte 100 meter en rotordiameter 115 meter resulteert in een tiphoogte van 157,5 meter), en een hogere molen ook niet.
 - c) Binnen de zoeklocatie bevindt zich een hogedruk gasleiding. De normaafstand tot die leiding bedraagt 198 meter (bij de gekozen referentiemolen).
Als gevolg daarvan moet ofwel de afstand tot de leiding vergroot worden, waardoor de relatie met de A12 verloren gaat, ofwel er moeten beschermende maatregelen getroffen worden die zodanig kostbaar zullen zijn, dat de business case voor een eventuele initiatiefnemer zal verslechteren. Daarnaast maakt de leiding in het zoekgebied een knik. Het is vooralsnog onduidelijk of een lijnopstelling dan nog mogelijk zal blijken.
 - d) Binnen het zoekgebied zijn waarschijnlijk beperkingen met betrekking tot radargebieden van toepassing. Het rapport van Pondera gaat hieraan voorbij.
 - e) Binnen het zoekgebied zijn waarschijnlijk beperkingen met betrekking tot straalpaden van toepassing. Het rapport van Pondera gaat hieraan voorbij.
 - f) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de natuurwaarden van het gebied. Vooralsnog is niet duidelijk of en in hoeverre de door de KBG aangereikte inventarisaties van vogels en vleermuizen worden meegewogen in het rapport van Pondera. Daarnaast wordt voorbij gegaan aan het feit dat de Balij fourageergebied kan zijn voor Natura2000 gebied.
 - g) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de recreatieve waarden van het gebied; vooralsnog is niet duidelijk of dan wel hoe de recreatieve waardering als gevolg van de inbreng van de KBG in het rapport van Pondera zal worden aangepast;
 - h) Er wordt voorbij gegaan aan cumulatie van geluid, met weg en spoor, relatie met andere windparken;
 - i) Er wordt onvoldoende recht gedaan aan de gevolgen met betrekking tot slagschaduw;
- 6) Als gevolg van het werk van de KBG komen er aanpassingen in de planMER. Het is vitaal dat de KBG tijdig kennis kan nemen van de aanpassingen c.a. van de definitieve planMER, omdat het advies van de KBG daarvan mede afhankelijk is. Tijdens de KBG van 27 oktober werd dat als niet haalbaar benoemd. Dat doet afbreuk aan het functioneren van de KBG.

Bijlage E - 3

Notitie: Inbreng Vleermuisplatform in de klankbordgroep en in het expertgesprek.

De Balij

De Balij is een natuurgebied, niet omdat het die status heeft, maar omdat het een zeer veelzijdig gebied is, waar Staatsbosbeheer heel veel en goed werk in heeft gestoken om er een interessant en gevarieerd gebied van te maken waar veel verschillende soorten zich thuis voelen. In de wijde omtrek vind je niet zoveel biodiversiteit in één gebied als hier. Er is niet alleen een stuk bos, en een stukje weidegebied, maar er is ook een plas-dras gebied met een rietveld en een halfopen gebied. Kortom dit gebied is voor heel veel soorten zeer aantrekkelijk in de verder zo natuurarme Randstad. Bovendien is het voor ons mensen fijn om er te vertoeven. Door de grote diversiteit van het gebied vind je een grote hoeveelheid vleermuizen in allerlei soorten, zeldzame en minder zeldzame, in het gebied.

Omgeving

In de omgeving van de Balij worden steeds meer gebieden tot natuur en recreatiegebied ontwikkeld, bijvoorbeeld de Groenzoom en de nieuwe Driemanspolder. De Balij is bedoeld als corridor tussen Delfland (Groenzoom) en het Land van wijk en Wouden (Driemanspolder). Deze nieuwe gebieden zullen te zijner tijd ook een aantrekkende werking krijgen op dieren in de omgeving, waarbij de Balij als natuurlijke verbinding tussen deze gebieden gaat functioneren. Langs het Reierspad in de Balij is nu al een corridor waarover vleermuizen trekken vanaf de nieuwe Driemanspolder naar de gebieden ten zuiden van Zoetermeer. Daar is het heel erg druk met vleermuizen, met name vliegen er ongekend veel Rosse Vleermuizen. En precies daar zou er een windmolen moeten komen. Serieuze effecten op deze soort zijn daarom onvermijdelijk.

Een hop-over is een plaats waar de boomtoppen hoog genoeg zijn voor een vleermuis om een obstakel als de A12 zonder gevaar te kunnen oversteken. Voor de Rosse Vleermuis die relatief hoog vliegt is dat geen probleem, maar voor kleinere soorten is de A12 wel een barrière. De hogere bomen van het Westerpark en die van het Balijbos vormen samen zo'n hop-over. We hebben in ieder geval gezien dat laatvlieger, dwergvleermuizen en ruige dwergvleermuizen gebruik maken van deze hop-over.

Dus ook op deze soorten zijn niet te verwaarlozen effecten te verwachten, waarbij het dus zeker is dat vleermuizen ook vanuit de bekende kraamkolonies in Zoetermeer de Balij kunnen bereiken.

Industriegebied Prisma

Het rapport dat wij hebben gezien kan voor wat betreft de natuurwaarden geen onderscheid maken tussen de Balij en een industriegebied zoals het Hoefweg/Bleizo/Prismaterrein ten oosten van Zoetermeer. Volgens de Plan MER is de Balij even geschikt voor het plaatsen van windmolens als dit gebied. Wij hebben daarom om het verschil inzichtelijk te maken, dat gebied ook bezocht. Hieruit volgt dat vleermuizen daar niet of nauwelijks voorkomen. Wat aantoont dat er wel degelijk aan de Balij een veel grotere natuurwaarde toegekend moet worden dan de Plan MER nu doet.

Wettelijk kader

Alle vleermuizen in Nederland zijn beschermd door de Flora en Faunawet, zowel de verblijfplaats als de fourageerroutes zijn beschermd. Gezien de grote hoeveelheid waarnemingen van enkele voor windturbines zeer gevoelige soorten, waaronder de rosse vleermuis is het aannemelijk dat juist door het plaatsen van windturbines op deze locatie grote negatieve effecten kunnen optreden.

Met een MER wordt o.a. beoogd de natuurwaarden in beeld te brengen en de gevolgen van het plan voor de natuur in te schatten. Waar het onderzoek over moet gaan is vastgelegd in de startnotitie die vastgesteld is door PS.

Het proces

De klankbordgroep is voorgehouden dat een Plan MER niet op gebiedsniveau gedetailleerd onderzoek hoeft te doen. Dit is echter in strijd met de door PS vastgestelde startnotitie.

Dat de Plan MER slechts een globaal onderzoek zou moeten zijn, heeft gedurende het hele proces wel de toon gezet. De mensen in de klankbordgroep bezaten aanvankelijk niet de kennis om deze bewering op waarde te toetsen en zijn hierover ook onvoldoende en onjuist geïnformeerd.

Ook toen de schrijvers van de plan MER alsnog geconfronteerd werden met de omissies in hun onderzoek bleven zij volhouden dat het Plan MER slechts een globaal onderzoek zou betreffen en dat het niet nodig was de natuurwaarden op gebiedsniveau te onderzoeken.

Uiteindelijk heeft de commissie MER recentelijk in een tussen-advies aangegeven dat de afzonderlijke locaties in de Plan MER onvoldoende zijn onderzocht om de natuurwaarden volwaardig in de beoordeling te kunnen betrekken.

Ook bleven de opstellers van de Plan MER volhouden, dat hun natuurbeoordeling van de locatie, die uitsluitend gaat over de vergunbaarheid van de locatie, afdoende was. Dit is in strijd met de MER richtlijn en de wet milieubeheer, die ook voor plannen voorschrijft dat de kenmerken van een gebied in beeld gebracht dienen te worden, zodat het milieubelang volwaardig in de besluitvorming betrokken kan worden.

Dit laatste is altijd ongeacht de vergunbaarheid van een locatie. De vergunbaarheid zegt namelijk helemaal niets over de aanwezigheid en het relatieve belang van actuele natuurwaarden. Zo kunnen twee totaal verschillende locaties eenzelfde vergunbaarheid hebben, terwijl de ene locatie vrijwel geen slachtoffers zal eisen, terwijl de andere locaties wel met aanzienlijke sterfte van vogels en vleermuizen te maken kan krijgen. Een MER is juist bedoeld om deze verschillen in beeld te brengen, zodat er een passende voorkeursvariant gekozen kan worden.

Verdienmodel

Bij windmolens vallen altijd slachtoffers onder vleermuizen, wanneer deze in het plangebied voorkomen. Dat is onvermijdelijk. De effecten kunnen eventueel gemitigeerd worden, door bijvoorbeeld de turbines stil te zetten, wanneer er vleermuizen vliegen.

Ongetwijfeld zal dit in de Balij nodig zijn. Daarmee is dit project wellicht vergunbaar, maar dit heeft wel gevolgen voor de opbrengst van dit project met een zeer klein aantal windmolens. In vergelijking met andere locaties, zoals het Prisma terrein dat ook is onderzocht, scoort deze locatie met een vergelijkbaar aantal windmolens dus zeer ongunstig.

planMER

Dit rapport, waarin geen onderscheid gevonden kan worden tussen een zo bijzonder natuurgebied als de Balij, en een industriegebied beschrijft dat u geen onoverwinnelijke *juridische* problemen tegen zult komen als u windmolens wilt plaatsen in de Balij. Maar volgens de commissie MER is een MER geen Juridische effect rapportage, maar een Milieu effect rapportage waarin de effecten op de natuur

beschreven moeten worden. U weet met deze planMER nog steeds niet wat voor besluit u gaat nemen, u weet niets over de rijkdom van het gebied, niets over de bijzondere schoonheid, de serene rust, en de bijzondere soorten. Deze planMER laat u niet zien wat de effecten op het milieu zijn van het besluit dat u gaat nemen. Zelfs de commissie MER heeft in haar tussentijdse rapportage u daarover een waarschuwing gegeven.

**Opmerkingen concept planMer Partiële herziening VRM Windenergie Zuid-Holland locatie 45 van de Vogelwerkgroep Zoetermeer
18-11-2016**

1. Algemeen

Natuurwaarden, ecologie en landschap moeten een volwaardige rol spelen in de besluitvorming. Dat betekent dat álle natuurwaarden en de effecten van windturbines daarop moeten worden onderzocht. Er moet niet alleen gekeken worden naar de beschermingsstatus van de gebieden en van de flora en fauna om een goede afweging te kunnen maken tussen mogelijke locaties voor windenergie.

Het proces om dat goed in beeld te brengen, is niet goed verlopen. Er lijkt nu met name gekeken naar juridische vergunbaarheid.

Er is ons echter steeds voorgehouden in de Klankbordgroep dat deze mate van gedetailleerdheid in de PlanMer niet aan de orde is. Zelfs in de expertmeeting met Pondera en werd dit nog volgehouden; onze ecologen werden niet gehoord op dit punt. Dit is onjuist.

We hebben diverse keren (in onze zienswijze en via de Klankbordgroep) gevraagd om goed onderzoek van de natuurwaarden in de Balij. We zijn van mening dat deze gegevens ook in deze fase nodig zijn om een goede afweging te kunnen maken tussen de diverse locaties. De effecten op vogels (en vleermuizen) op verstoring en sterfte moeten worden onderzocht.

In de startnotitie staat ook dat er een beschrijving van de natuurwaarden moet zijn. Het doel van de planMer is om natuur en milieu waarden en ecologie en landschap een volwaardige rol te laten spelen in de besluitvorming. Deze ontbreekt in de concept planMer.

Ook moet rekening worden gehouden met voorziene ontwikkelingen voor de locaties.

Bij de bureaustudie zoals deze is gedaan voor de concept planMer had gezien moeten worden dat een gebied als Bleizo (12,15,16 VRM) een ander gebied is en waarvoor een andere ontwikkeling gepland is dan een natuurgebied als de Balij. In de plus/min tabel ecologie scoren ze echter gelijk (gebruiksfase allebei 0/-).

De commissie MER is het echter in haar advies wél met ons eens, en oordeelt ook dat bij alle locaties een beschrijving van de aanwezige flora en fauna en de onderbouwing van de effecten ontbreekt. Bovendien vinden wij evenals de commissie MER dat er naar cumulatieve effecten moet worden gekeken.

Er ontbreekt bovendien een goede gebiedsbeschrijving van de Balij en de omliggende gebieden die van invloed zijn op de natuurwaarden en ontwikkeling daarvan in de Balij. Bijvoorbeeld de binnenkort te ontwikkelen Nieuwe Driemanspolder.

2. Flora en faunawet

Er staat in concept planMer onder “belangrijke aspecten” vermeld: “In het onderzoeksgebied **kunnen** beschermde soorten voorkomen”. Bij het bureauonderzoek had duidelijk moeten zijn (we hebben

zelfs de gegevens aangeleverd) dat die beschermde soorten wel degelijk voorkomen in het onderzoeksgebied.

Bij de Flora en faunawet moet worden gekeken naar de invloed op nationaal, regionaal en lokaal niveau. Juist de Balij, waar de lokale effecten zo sterk zijn, wordt in de concept PlanMER als kansrijk bestempeld.

3. Vogels in de Balij

Uitgebreide gegevens over aanwezige soorten vogels zijn door de Vogelwerkgroep Zoetermeer verzameld en niet meegenomen in de concept PlanMER. Het gaat om ongeveer 50 soorten broedvogels waaronder havik, buizerd en boomvalk. Deze laatste soort broedt net aan de andere kant van de A12 in het Westerpark maar gebruikt de Balij als foerageergebied. De havik broedt sinds 3 jaar in het plangebied en is het enige broedpaar in de wijde omgeving. Zowel in de Balij als in het Westerpark broedt de buizerd en er zijn vele vliegbewegingen over de A12.

Tussen Buytenpark, het Noordelijk Plassengebied, de Noord Aa, Gelderswoudse Plas, Vlietland, Balijplas en Groenzoom zijn dagelijkse verplaatsingen zichtbaar van watervogels als eenden en ganzen. Deze foerageren in de polders en gebruiken de plassen als slaapplek. Grote aantallen brandganzen, kolganzen, grauwe ganzen, smienten en andere watervogels overwinteren in toenemende mate in deze gebieden. Met de ontwikkeling van de Nieuwe Driemanspolder als waterberging zullen de aantallen vogels en vliegbewegingen alleen maar toenemen. Van noord naar zuid en vice versa steken deze vogels via de Scheg, het plangebied, de A12 over en vliegen daarbij op rotorhoogte. De gevolgen laten zich raden wanneer haaks op de blauwgroene slinger van recreatie/natuurgebieden windturbines worden geplaatst.

Ook trekvogels als bruine en blauwe kiekendief foerageren in het plangebied. Het betreffende gebied wordt frequent bezocht door bruine kiekendieven die ook een broedpoging hebben gedaan en in de wintermaanden ook door de blauwe kiekendief die als broedvogel vrijwel uit ons land verdwenen is.

De lokale staat van instandhouding komt in het geding waar het gaat om, in deze omgeving, schaarse of zeldzame broedvogels als havik, buizerd en boomvalk. Regionale effecten zijn te verwachten vanwege de aanzuigende werking van vrijkomende territoria in het plangebied. Een ecologische val is te verwachten door calamiteiten wanneer in het plangebied windturbines worden geplaatst.

Bijlage 6 Tussentijds advies van de commissie m.e.r.

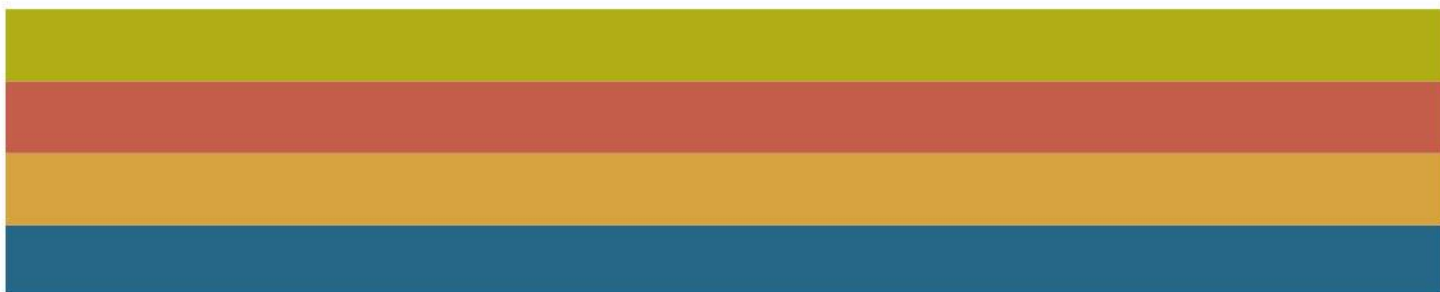
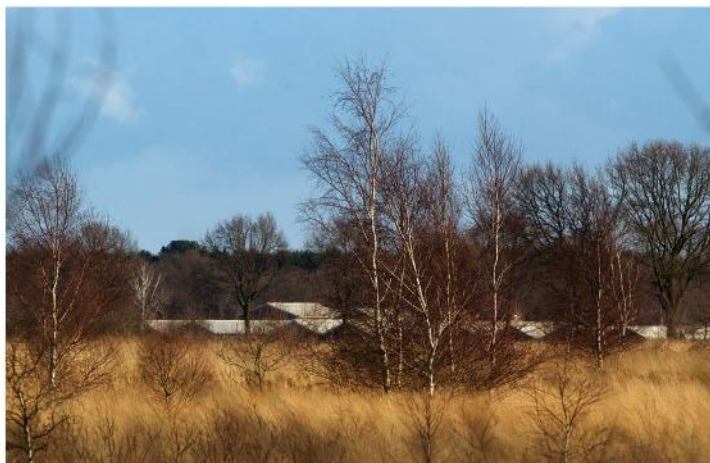

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Partiële herziening VRM Windenergie Zuid-Holland

Tussentijds toetsingsadvies over het milieueffectrapport

8 november 2016 / projectnummer: 3078

1. Tussentijds oordeel over het milieueffectrapport

De provincie Zuid-Holland wil dat eind 2020 in de provincie 735,5 megawatt (MW) aan vermogen windenergie is opgesteld. Om dit doel te halen wil de provincie nieuwe locaties voor windparken vastleggen in de stadsregio Rotterdam, in Nootdorp en in Delft.¹ De locaties worden opgenomen in de provinciale verordening Ruimte. Hiertoe worden de verordening Ruimte en de Visie Ruimte en Mobiliteit gedeeltelijk herzien. Beide worden verder aangeduid als de VRM. Voordat de Provinciale Staten (PS) beslissen, worden de milieugevolgen van potentiële locaties onderzocht en vergeleken in een milieueffectrapport (MER).

De provincie is in 2015 gestart met het proces om nieuwe locaties aan te wijzen voor windparken. De Commissie² heeft hierover begin 2016 geadviseerd in een advies over de reikwijdte en het detailniveau (verder RD)³ voor het op te stellen MER. De provincie heeft dit advies overgenomen. Vervolgens is gestart met het opstellen van het MER. Het MER is nog niet afgerond. De provincie heeft inmiddels voor de onderzochte locaties in de stadsregio Rotterdam een aanpak voor ogen, waarbij de provincie drie scenario's⁴ beschouwt die leiden tot (een selectie van) locaties in de VRM. Deze locaties beschouwt de provincie als voorkeuralternatief (VKA).

De Commissie is gevraagd tussentijds te toetsen in hoeverre de nu beschikbare resultaten al geschikt zijn als milieuonderbouwing voor de herziening van de VRM.

Op 15 september 2016 heeft de Commissie met de provincie de aanpak besproken. De provincie heeft daar aangegeven dat de cumulatieve milieueffecten van windparken die in elkaars nabijheid liggen nog niet volledig in beeld gebracht zijn, mede doordat de aanpak gedeeltelijk anders is dan waar in de RD vanuit gegaan is.⁵ De Commissie adviseert deze wijziging duidelijk uit te leggen in het MER. De Commissie adviseert verder – om de cumulatieve milieueffecten volledig in beeld te krijgen – een robuustheidtoets in het MER op te nemen, waaruit duidelijk wordt of locaties in cumulatie niet teveel milieu- of natuurschade (kunnen) veroorzaken. Het doel en de inhoud van deze toets wordt toegelicht in §2.2 van dit advies.

In hoofdstuk 2 van dit advies gaat de Commissie ook in op de andere milieu-informatie die nog nodig is in het MER als milieuonderbouwing voor de herziening van de VRM.

¹ De provincie heeft aan de Commissie laten weten dat de locatie Westland inmiddels vervallen is. De Commissie adviseert de onderbouwing hiervan nog in het MER te noemen.

² De samenstelling en werkwijze van de werkgroep van de Commissie m.e.r. en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. Zie ook www.commissiemer.nl door het nummer 3078 in te vullen in het zoekvak.

³ Zie voor dit advies <http://api.commissiemer.nl/docs/mer/p30/p3078/a3078rd.pdf>.

⁴ Het betreft de volgende scenario's: 1) alle locaties opnemen in de VRM die op basis van het MER technisch mogelijk zijn, 2) alle locaties opnemen die voldoen aan de ruimtelijke en landschappelijke plaatsingscriteria uit het provinciale beleid (VRM) en 3) die locaties opnemen die uitkomst zijn van het overleg met de gemeenten over hun plaatsingsvoorstel.

⁵ Zo wordt niet meer onderzocht welke combinaties van locaties het beste scoren op energieopbrengst, leefbaarheid, landschap of natuur en worden ook eventuele (milieu)voordelen van een verdelingsstrategie niet beoordeeld. Voorbeelden van verdelingsstrategieën zijn concentreren of spreiden van de turbines of het plaatsen in stedelijk dan wel landelijk gebied.

2. Toelichting op het oordeel

2.1 Inleiding en leeswijzer

In dit hoofdstuk gaat de Commissie in §2.2 eerst kort in op VKA-proces voor de stadsregio Rotterdam en op de benodigde robuustheidtoets.

In de daaropvolgende paragrafen gaat de Commissie in op de overige nog ontbrekende milieu-informatie in het huidige MER.⁶ Deze informatie is zowel voor de locaties uit de stadsregio Rotterdam⁷ als voor de locaties in Nootdorp en Delft nodig. Het betreft:

- een gevoeligheidsanalyse per locatie, om de milieueffecten van een realistische dan wel maximale invulling met windturbines in beeld te hebben én om de ‘geschiktheid’ van een locatie te kunnen bepalen (zie §2.3);
- een oordeel per locatie over de geschiktheid ervan voor windturbines, mede op basis van de robuustheidtoets en gevoeligheidsanalyse (zie §2.4);
- een toegankelijk samenvattend overzicht van alle locaties met daarin de milieueffecten per locatie (zie §2.5).

2.2 VKA-proces en robuustheidtoets

De provincie heeft inmiddels voor de locaties in de stadsregio Rotterdam een aanpak voor ogen, waarbij ze drie scenario's⁴ onderzoekt die leiden tot het aanwijzen van locaties in de VRM. Deze aanpak is gedeeltelijk anders dan waar de RD vanuit gaat, wat ertoe leidt dat de cumulatieve milieueffecten van windparken die bijvoorbeeld in elkaars nabijheid liggen nog niet volledig in beeld zijn en niet meer in beeld komen op de wijze zoals bij de RD voorzien.^{3,8}

Hierdoor is op basis van het MER nog onbekend of een locatie in cumulatie met andere niet teveel milieu- of natuurschade veroorzaakt. Zo kunnen bepaalde combinaties in cumulatie leiden tot teveel geluid- of slagschaduw hinder of tot teveel vogelslachtoffers in populaties van soorten die de Flora- en faunawet (vanaf 1 januari 2017 de Natuurwet) beschermt. Anderzijds kunnen bepaalde combinaties juist positiever uitpakken dan de losse locaties, bijvoorbeeld door een beter landschappelijk beeld. De Commissie adviseert daarom – in aanvul-

⁶ Het MER gaat ook niet in op de vraag in hoeverre er binnen de provincie ruimte wordt geboden voor kleine initiatieven voor windenergie (lokale participatie), bijvoorbeeld één of twee turbines, die buiten de nu genoemde locaties (kunnen) vallen. Uit de klankbordgroepverslagen die de Commissie van de provincie heeft ontvangen, blijken hierover vragen te worden gesteld.

⁷ Het is de Commissie op basis van het MER niet duidelijk geworden in hoeverre de locatie Maasdijk bij de A20 nog in beeld is, de Commissie adviseert dit te verhelderen vanwege landschappelijke interferentie met nabije locaties langs de Nieuwe Maas (zoals 31 en 32).

⁸ Inzicht in cumulatieve milieueffecten ontstaat als vanzelf bij onderzoek naar 1) de combinaties van locaties die het beste zijn voor de energieopbrengst, de leefbaarheid, het landschap of de natuur, 2) de milieuvoordelen van een verdelingsstrategie (bijvoorbeeld stedelijk versus niet-stedelijk gebied of spreiden vs. concentreren), 3) een scenario-aanpak en/of 4) een indeling van locaties in thematische clusters zoals leefomgeving, landschap en natuur etc. Zoals in dit advies vermeld is, voert de provincie dit onderzoek niet meer uit.

ling op het MER – de cumulatieve effecten in een **robustheidstoets** per locatie te onderzoeken.⁹ Beoordeel in deze toets per locatie of deze locatie in cumulatie met andere locaties niet teveel milieu- of natuurschade veroorzaakt. Omdat het MER laat zien dat significant negatieve gevolgen op voorhand niet zijn uit te sluiten en mitigatie aan de orde is, is een Passende beoordeling verplicht en moet deze onderdeel uitmaken van het milieueffectrapport. De inhoud van de Passende beoordeling mag uiteraard passen bij het detailniveau van het plan dat straks voor ligt. De Commissie vindt de robustheidstoets hiervoor een logische plaats. De Commissie denkt bij een Passende beoordeling bijvoorbeeld aan een beoordeling per locatie met een stoplichtbenadering (geen, mogelijk of wel aantasting van natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden). De informatie moet straks in het MER aanwezig te zijn, maar hoeft niet noodzakelijkerwijs in een separaat document opgenomen te worden.

De Commissie adviseert de resultaten van de robustheidstoets te gebruiken voor een doorvertaling naar randvoorwaarden per locatie (als locatie X ingevuld wordt, dan kan locatie Y niet meer en/of locatie Z alleen als etc.) of clusters van locaties, én om eventueel locaties te laten afvallen (bijvoorbeeld vanwege teveel cumulatieve milieueffecten, waardoor een locatie niet meer geschikt of geschikt te maken is). Het huidige MER bevat al een goede aanzet voor de robustheidstoets voor landschap met voorbeelden van randvoorwaarden.¹⁰ Pas deze benadering ook toe voor leefomgeving (geluid/slagschaduw) en natuur.

Consequenties voor milieuonderbouwing provinciale inpassingsplannen

De Commissie merkt tot slot op dat als gemeenten en initiatiefnemers voor 2020 niet voor voldoende windprojecten zorgen, de opgave aan windenergie in Zuid-Holland onverhoopt niet gehaald kan worden. De Commissie adviseert de provincie aan te geven hoe zij in die situatie gaat opereren.

Als provincie dan kiest voor een aanwijsstrategie (via provinciale inpassingsplannen) waarbij tussen geschikte locaties gekozen wordt dan is hiervoor een goede milieuonderbouwing nodig. Hiervoor is naar het oordeel van de Commissie in een vervolgfase nog extra onderzoek nodig zoals in hoofdstuk 3 van de RD³ genoemd. De Commissie adviseert hiermee rekening te houden.

2.3 Gevoeligheidsanalyse per locatie

Voor locaties 3 en 4 is in het MER reeds een gevoeligheidsanalyse voor geluid en slagschaduw uitgevoerd.¹¹ Hieruit blijkt bijvoorbeeld dat het aantal geluidgehinderden op deze locaties met een factor 5 kan wijzigen afhankelijk van de posities van de turbines binnen de locatie. Dit komt omdat voor het bepalen van de effecten op leefbaarheid (geluid, slagschaduw)

⁹ Het MER bestaat uit een samenvatting, een algemeen deel A, een deel B met deelrapporten per locatie en een samenvattend deel C. Het ligt voor de hand om de resultaten van de gevoeligheidsanalyse en de samenvattende tabel van de effectbeoordeling per locatie in deel B te verwerken. Deel C van het MER kan dan op basis hiervan in een samenvattend overzicht van alle locaties de belangrijkste randvoorwaarden/aandachtspunten per locatie geven. De provincie wil ook een deel D toevoegen waar op basis van de resultaten van deel B en C (en dus de gevoeligheidsanalyse en robustheidsanalyse) en andere (niet milieu) argumenten de totstandkoming van het VKA wordt beschreven. In dit deel worden waarschijnlijk ook nabijgelegen locaties en soms overlappende locaties samengevoegd. Dit laatste lijkt de Commissie voor de hand liggend.

¹⁰ Zie hiervoor het MER deel C paragraaf 52.9, figuur 52.8.

¹¹ Zie bijvoorbeeld pagina 28 en verder van de samenvatting van het MER.

steeds gerekend is met turbines op de rand van de voorlopige (vaak zeer ruime) begrenzing van de locatie, terwijl in de praktijk veel minder turbines mogelijk zijn die ook nog eens verder van de rand komen te staan. Ook is niet duidelijk in hoeverre rekening is gehouden met mitigerende maatregelen. De effecten op de leefbaarheid kunnen daarom zwaar overschat zijn. Het MER geeft daardoor geen goed beeld van de milieueffecten van een locatie en daarmee van de geschiktheid van een locatie voor windturbines.

Voor natuur geldt iets vergelijkbaars. Het MER geeft geen goed beeld van de effecten op natuur van een locatie¹². Zo ontbreekt bij alle locaties een beschrijving van de aanwezige flora en fauna en ontbreekt de onderbouwing van effecten. Bij veel locaties is – omdat in dit stadium onduidelijk is waar de turbines geplaatst gaan worden – het mogelijk dat belangrijke nestplaatsen van vogels of kraamkolonies van vleermuizen verloren gaan, of dat wezenlijke sterfte van vogels of vleermuizen optreedt¹³ (onderschatting effecten). Het MER moet informatie bieden over de daadwerkelijke natuureffecten zodat effecten op natuur nu al meegewogen kunnen worden bij de besluitvorming en hier desgewenst rekening mee gehouden kan worden. Hiervoor is het nodig om in deze planfase al een indruk te hebben van ordegroottes van effecten op natuur, eventueel inclusief de mogelijkheden om deze effecten te mitigeren.

Het MER geeft tegelijkertijd ook aan dat verschillende locaties op voorhand als weinig kansrijk zijn beoordeeld omdat er – vanwege mogelijke effecten op de natuur – nader onderzoek noodzakelijk wordt geacht. De Commissie is van mening dat voor de meeste locaties beter onderbouwde inschattingen van natuureffecten gemaakt kunnen worden zonder dat (uitputtend) nader onderzoek vereist is. Zo zijn de effecten voor vleermuizen in veel gevallen proactief te mitigeren en is nader onderzoek in deze fase niet nodig om conclusies te trekken over de geschiktheid van een locatie vanuit dat perspectief (overschatting effecten).

De Commissie adviseert daarom in het definitieve MER alsnog voor alle locaties een gevoeligheidsanalyse uit te voeren voor alle relevante aspecten (zoals geluid, slagschaduw, natuur), zodat over- en onderschattingen van milieueffecten voorkomen worden.

De scores in het huidige MER vat de Commissie daarbij op als ‘worst-case’ scores, dat wil zeggen bij een maximale invulling met windturbines op voor het milieu relatief ongunstige delen van een locatie¹⁴. Mocht uit de gevoeligheidsanalyses blijken dat er maximaal¹⁵ meer of juist minder turbines op een bepaalde locaties mogelijk zijn dan het aantal waarvan in het

¹² De Commissie adviseert hierbij de gehanteerde formuleringen in het MER bij de effectbeoordeling van natuur te controleren. Soms is vermeld dat er geen kans is op aanwezigheid van beschermde soorten. Dat is onjuist. Beschermde soorten komen overal voor. Dus de kans daarop is bij ALLE locaties in ZH aanwezig. Vermoedelijk bedoelen de opstellers van het MER iets anders. Een andere foutieve, maar vaak gehanteerde, constructie is "er is geen risico op de gunstige staat van instandhouding (GSI)". Vermoedelijk bedoelen de opstellers dat de GSI niet in het geding is als gevolg van het voor-nemen.

¹³ Denk daarbij aan locaties met dagelijkse of geconcentreerde pendelbewegingen van Lepelaars, Purperreigers of Steltlopers (bijvoorbeeld de locaties 6, 13 en 23). Dit leidt tot een onderschatting van het effect. In de locatiebeschrijvingen van deel B van het MER is gesteld dat de effecten zijn te mitigeren, maar het is onduidelijk hoe dit zou kunnen.

¹⁴ De Commissie merkt hierbij op dat deze worstcase scores vooral voor leefbaarheid gelden, bij de weergegeven landschap scores is al sprake van een meer realistische invulling van een locatie, zie ook voetnoot 18 van dit advies. De Commissie vindt het niet nodig in het MER voor landschap ook nog een meer worst-case invulling te geven, dit geeft waarschijnlijk ook een irreëel beeld van de te verwachten landschapseffecten en is niet nodig/nuttig in het kader van een geschiktheidsbeoordeling.

¹⁵ Diverse locaties zijn ruim begrensd in het MER, tegelijkertijd wordt zonder onderbouwing van slechts een beperkt aantal turbines uitgegaan. Zie ook 2.4.

huidige MER is uitgegaan, dan adviseert de Commissie de 'worst-case' scores daarop aan te passen.¹⁶

Het resultaat van de gevoeligheidsanalyse zou naar de mening van de Commissie per locatie:

- moeten laten zien wat de 'worst-case' scores zijn (maximale invulling van een locatie met turbines op voor het milieu relatief ongunstige delen van een locatie) en de milieuscores bij een meer realistische invulling van de locatie (andere plaatsing en/of minder turbines)¹⁶;
- inzicht moeten geven (op hoofdlijnen) in hoeverre toepassing van maatregelen de beschreven milieugevolgen van een locatie positief beïnvloeden. Beschrijf de opties voor (mitigerende) maatregelen daarbij duidelijk;
- de huidige milieusituatie moeten beschrijven, om daarmee effecten in perspectief te zetten, bijvoorbeeld: *Ligt de locatie in een stil gebied of in een gebied langs een snelweg?* Dit gegeven zet geluidhinder en de noodzaak van eventuele mitigatie in een ander perspectief.¹⁷

Met de gevoeligheidsanalyse maakt het MER duidelijk in hoeverre de geschiktheid van een locatie voor windturbines kan veranderen door een andere plaatsing van turbines, een lager aantal turbines of toepassing van mitigerende maatregelen. In de volgende paragraaf gaat de Commissie verder op het geschiktheidsoordeel in.

De Commissie adviseert de resultaten van de gevoeligheidsanalyse ook op kaart¹⁸ weer te geven, zodat de lezer zich een beter beeld kan vormen bij de analyse en de gebruikte uitgangspunten.

2.4 Geschiktheidsoordeel per locatie

De Commissie adviseert in het MER per locatie aan te geven of deze 'niet geschikt', 'geschikt te maken' of 'geschikt' is voor windturbines op basis van de verzamelde milieugegevens.¹⁹

De geschiktheid van een locatie zou in ieder geval moeten afhangen van het beoogde (maximum) aantal turbines en een toets aan wettelijke normen. Mogelijk zijn ook andere juridische of technische onderwerpen hierbij relevant (bijvoorbeeld luchtvaartveiligheid of trillingen). Bij 'geschikt' denkt de Commissie aan een locatie waarbij geen of mitigerende maatregelen van beperkte omvang aan de orde zijn. Bij 'geschikt te maken' denkt de Commissie aan locaties

¹⁶ Hierdoor zijn dan de milieuscores in het MER voor alle locaties op een vergelijkbare wijze tot stand gekomen. De voorbeeldopstellingen per locatie die in de studie landschap van het MER gebruikt zijn, zijn in de meeste gevallen ook goed bruikbaar als basis voor de genoemde realistische invulling van de locatie. Diverse locaties lijken de Commissie qua begrenzing veel meer ruimte te bieden voor het plaatsen van turbines dan bij de locatiebeschrijving in deel B van het MER als maximum wordt genoemd. Het maximum aantal turbines beïnvloedt de 'worst-case'-scores en de gevoeligheidsanalyse. Het maximum aantal wordt nu zonder onderbouwing vermeld. De Commissie adviseert daarom de motivering voor dit aantal op te nemen in deel B van het MER voor elke locatie.

¹⁷ Ook de klankbordgroep de Balij vraagt hiervoor aandacht, blijkt uit de klankbordgroepverslagen die de Commissie van de provincie heeft ontvangen.

¹⁸ Bij de landschappelijke analyse is de voorbeeldopstelling van het aantal turbines die in de studie landschap gebruikt niet opgenomen. Een kaart van de landschappelijke situering ontbreekt ook. Deze opstellingen zijn volgens de Commissie echter wel nodig om de resultaten van de landschapsstudie en daarmee het MER te kunnen begrijpen.

¹⁹ Zoals eerder vermeld in dit advies, in het MER ontbreekt een geschiktheidsoordeel voor windturbines per locatie. Hierdoor is voor de lezer onduidelijk of een locatie geschikt is voor windturbines en kan de mate van geschiktheid van een locatie geen rol spelen in het VKA-proces.

waarbij relatief veel mitigerende maatregelen nodig zijn of die vanwege cumulatieve effecten op bijvoorbeeld natuurwaarden niet zonder meer realiseerbaar zijn. 'Niet geschikt' vat de Commissie hierbij op als een locatie die afvalt en dus niet in de VRM kan/zal worden opgenomen.

Geef tot slot aan in hoeverre het 'geschiktheidsoordeel' over een locatie verandert/kan veranderen op basis van de uitgevoerde gevoeligheidsanalyse. De Commissie adviseert in het definitieve MER het oordeel per locatie duidelijk te motiveren.²⁰

2.5 Toegankelijk samenvattend overzicht locaties

In het MER ontbreekt een samenvattend overzicht van de milieueffecten van alle locaties. Hierdoor is het MER lastig toegankelijk voor bijvoorbeeld bestuurders en belanghebbenden. De m.e.r.-procedure is juist (mede) bedoeld om dit overzicht te verschaffen. De Commissie adviseert daarom dit overzicht te maken en op te nemen in het MER.²¹ Zij adviseert in dit overzicht de uitkomsten van de voorgestelde analyses in §2.2 t/m 2.4 van dit advies per locatie op te nemen.

De Commissie geeft tevens in overweging – voor de toegankelijkheid van het MER – om alle onderzochte locaties naar regio of logische cluster uit te splitsen en zo te presenteren (bijvoorbeeld één tabel met locaties langs de nieuwe Waterweg en één tabel met de locaties op Voorne-Putten, etc.).

²⁰ De Commissie heeft uit het persbericht van de provincie Zuid Holland van 02.09.2016 bijvoorbeeld begrepen dat de locaties 10 (verlenging van het bestaande windpark op de Haringvlietdam bij Hellevoetsluis), 26 (Ahoy Rotterdam) en 34 (A4/A20 in Schiedam op voorhand technisch dan wel juridisch niet haalbaar geacht worden. Het huidige MER geeft hiervoor echter nog geen technische en juridische (milieu)onderbouwing.

²¹ Het lijkt de Commissie voor de hand liggend dit overzicht in de samenvatting en in deel C van het MER op te nemen.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing MER

Initiatiefnemer: Provincie Zuid-Holland

Bevoegd gezag: Provinciale Staten van de provincie Zuid-Holland

Besluit: wijzigen van provinciale Structuurvisie en verordening

Categorie Besluit m.e.r.: D22.2

Activiteit: Selecteren van locaties voor windturbines in de regio Rotterdam en in Nootdorp en Delft.

Procedurele gegevens:

Ter inzage legging van de informatie over het voornemen: 3 november t/m 14 december 2015

Advies reikwijdte en detailniveau uitgebracht: 23 februari 2016

Adviesaanvraag tussentijds toetsingsadvies: 23 augustus 2016

Tussentijds toetsingsadvies uitgebracht: 8 november 2016

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen bestaande uit enkele deskundigen, een voorzitter en een werkgroepsecretaris. Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dhr. ir. P. van der Boom

dhr. drs. S.J. Harkema (secretaris)

dhr. ir. W.H.A.M. Keijsers

dhr. ir. J.H. van der Vlist (voorzitter)

dhr. drs. J. van der Winden

Werkwijze Commissie bij toetsing:

Tijdens de toetsing gaat de Commissie na of het MER voldoende juiste informatie bevat om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen in het besluit. De Commissie gaat bij het toetsen uit van de wettelijke eisen voor de inhoud van een MER, zoals aangegeven in artikel 7.7 dan wel 7.23 van de Wet milieubeheer, en van eventuele documenten over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Indien informatie ontbreekt, onvolledig of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij dit een essentiële tekortkoming vindt. Daarvan is sprake als aanvullende informatie in de ogen van de Commissie kan leiden tot andere afwegingen. In die gevallen adviseert de Commissie de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te stellen, vóór het besluit wordt genomen. Opmerkingen over niet-essentiële tekortkomingen in het MER worden in het toetsingsadvies opgenomen voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. De Commissie richt zich in het advies dus op hoofdzaken die van belang zijn voor de besluitvorming en gaat niet in op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang. Zie voor meer informatie over de werkwijze van de Commissie: <http://www.commissiemer.nl/advisering/watbiedtdecommissie>

Betrokken documenten:

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3078](#) in te vullen in het zoekvak.

De Commissie heeft geen zienswijzen of adviezen via bevoegd gezag ontvangen.

Bezoekadres

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

Postadres

Postbus 2345
3500 GH Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

